

Biuletyn Informacyjny

KOWR
www.kowr.gov.pl

TRENDY NARZĘDZIA KIERUNKI
NR 2/2019

Koła Gospodyń Wiejskich

KUPOJ ŚWIADOMIE

Kupując żywność z oznaczeniem

**PRODUKT
POLSKI**

masz pewność, że została
wytworzona w Polsce
na bazie krajowych surowców

Wybierając żywność
ze znakiem

**PRODUKT
POLSKI**

Oznaczenie
produktów tym znakiem
jest **DOBROWOLNE**

wspierasz polskich producentów
oraz krajową gospodarkę
i rolnictwo

Krajowy Ośrodek
Wsparcia Rolnictwa

www.polskasmakuje.pl/produkt-polski/

Spis treści

Koła Gospodyń Wiejskich – wczoraj i dziś

Historia Kół Gospodyń Wiejskich liczy ponad 150 lat. Wpisały się w życie polskiej wsi jako aktywna organizacja kobiet wiejskich.

Nowy fundusz promocji

Fundusz Promocji Roślin Oleistych rozpoczął funkcjonowanie 1 sierpnia br. Zakresem działania obejmuje także produkty pszczele.

List Dyrektora Generalnego Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa	
Grzegorz Pięta	2
Koła Gospodyń Wiejskich – wczoraj i dziś	
Andrzej Bieńkowski	3
„Bitwa Regionów” – konkurs kulinarny dla Kół Gospodyń Wiejskich	
.....	6
Ustawa o kształtowaniu ustroju rolnego – najważniejsze zmiany	
Waldemar Micek, Anna Michalak	7
Gospodarowanie Zasobem Własności Rolnej Skarbu Państwa	
.....	9
KOWR na rzecz postępu biologicznego w rolnictwie	
Filip Sondij	11
„Program dla szkół” – zdrowie w każdej porcji	
Joanna Jakubiak	14
Nowy fundusz promocji produktów rolno-spożywczych	
Agnieszka Czubak	17
Poradnik eksportera. Rynek spożywczy w Izraelu szansą dla eksporterów polskiej żywności?	
.....	20
Sytuacja na rynkach rolnych	
.....	24
Summary	
.....	32

Biuletyn
Informacyjny KOWR
ISSN 1233-2437
nakład 8700 egz.

Wydawca:
Krajowy Ośrodek
Wsparcia Rolnictwa
01-207 Warszawa
ul. Karolkowa 30

Redakcja:
Departament Rozwoju Rynku
Wydział Wydawnictw
tel. 22 376-71-14
faks 22 376-70-51
e-mail: biuletyn@kowr.gov.pl

Wydrukowano na papierze certyfikowanym PEFC

Zdjęcie wykorzystane w projekcie okładki dzięki uprzejmości Zespołu Pieśni i Tańca „Śląsk” im. Stanisława Hadyny.

Wydawnictwo bezpłatne

Szanowni Państwo, Drodzy Czytelnicy,

Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa po raz kolejny oddaje w Państwa ręce „Biuletyn Informacyjny”.

Zapraszam do lektury artykułu o historii i ewolucji Kół Gospodyń Wiejskich w Polsce. Rola członkiń Kół w kultywowaniu polskiej tradycji, kształtowaniu następnych pokoleń Polaków, mających silne poczucie przynależności i tożsamości, jest nie do przecenienia.

O Kołach Gospodyń piszemy, ponieważ przed nami finał piątej już edycji konkursu kulinarnego „Bitwa Regionów”, który odbywa się pod patronatem Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, a którego inicjatorem jest Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa.

To właśnie panie z Kół Gospodyń Wiejskich są prawdziwymi ambasadorkami kulinarnych tradycji regionów i wiedzą najlepiej, jak „Polska smakuje”. Finałowe zmagania Kół Gospodyń Wiejskich już 29 września w Poznaniu.

W sierpniu w Janowie Podlaskim odbyła się 50. jubileuszowa aukcja Pride of Poland, a także Summer Sale i 41. Narodowy Pokaz Koni Arabskich Czystej Krwi. Zaangażowanie KOWR i nadzorowanych przez nas spółek w tegoroczną aukcję pokazuje, że państwowe stadniny ciągle wyznaczają najwyższe światowe standardy w hodowli koni arabskich czystej krwi. Uzyskaliśmy podczas aukcji bardzo dobry wynik – milion siedemset dwadzieścia cztery tysiące euro. To jeden z najlepszych w 50-letniej historii aukcji. Nigdy jeszcze nie uzyskano natomiast tak dobrych rezultatów w przeliczeniu na liczbę sprzedanych sztuk. Wszystko to oczywiście z zachowaniem najcenniejszych klaczy i ogierów w polskich stadninach. Podczas konferencji prasowej podsumowującej wydarzenia Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi Jan Krzysztof Ardanowski podkreślał, że wysoka wartość hodowli koni arabskich w Polsce została potwierdzona. Cieszy nas niezmiernie, że państwowe instytucje i państwowe spółki nadal są gwarantem jakości materiału genetycznego zwierząt hodowlanych.

W tle tych wydarzeń pozostaje codzienna działalność Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa. Do jednej z najważniejszych należy nieustanna promocja polskiej żywności. Nie tylko w kraju, ale i za granicą opinia o polskich produktach jest bardzo dobra. Wytwory polskiej branży rolno-spożywczej zdobywają rzesze zwolenników na całym świecie. Wzmacniamy tę opinię, uczestnicząc w targach i wystawach w najdalszych nawet zakątkach świata. Polskie produkty coraz liczniej pojawiają się na stołach mieszkańców wszystkich kontynentów. Zdobywają zwolenników w dynamicznie rozwijających się społeczeństwach Wietnamu, Singapuru, Indonezji, a także w państwach o ugruntowanej pozycji gospodarczej – Japonii, Chinach czy Stanach Zjednoczonych. Towarzyszy temu nieustanna promocja w kraju, a hasło „Polska smakuje” weszło już na stałe do słownika kiermaszów, wystaw i targów w całej Polsce.

*Zapraszam do lektury
Grzegorz Pięta
p.o. Dyrektor Generalny
Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa*

Koła Gospodyń Wiejskich

wczoraj i dziś

Powstania organizacji Kół Gospodyń Wiejskich możemy upatrywać w skomplikowanej historii Polski, długim okresie niewoli i zapobiegliwości polskich kobiet.

Wiek XIX i początek XX to 123 lata niewoli, brak możliwości krzewienia polskości i wartości, które do dnia dzisiejszego są ostoją tożsamości Polaków. Społeczeństwo polskie, mając

zakaz zrzeszania się w organizacje patriotyczne, starało się obchodzić te zakazy zaborców na wszelkie możliwe sposoby. Jednym z bardziej skutecznych sposobów było zakładanie kół wsparcia, stowarzyszeń dobroczynnych i innych. Właśnie ta praca u podstaw, praca organiczna, którą podejmowano, odegrała w późniejszych latach tak znaczącą rolę w odbudowie kraju po latach niewoli oraz zniszczeniach obu wojen światowych.

Dwie daty można przytoczyć za materiałami źródłowymi: pierwsza to 4 marca 1866 r. – w miejscowości Piaseczno koło Gniewu na Pomorzu Gdańskim z inicjatywy Juliusza Karziewicza została wówczas założona organizacja kobiet wiejskich pod nazwą „Towarzystwo Gospodyń”. Organizacja ta stała się protoplastą organizacji Kół Gospodyń Wiejskich. Powstanie organizacji kobiet zostało zainspirowane powstaniem w tymże Piasecznie 1 października 1862 r. pierwszego Kółka Rolniczego utworzonego również z inicjatywy Juliusza Karziewicza. To był początek dzisiejszej organizacji Kółek Rolniczych¹.

Lata zaborów to lata zarówno germanizacji na zachodzie, jak i rusyfikacji na wschodzie, kiedy to Polacy nie mogli edukować się w polskich szkołach, często nie mogli rozwijać swoich zainteresowań, byli szykanowani, a jedynie w gronie sąsiedzkim mogli dbać o te wartości, o te sprawy, które dla Polaków były i są ważne. Literatura fachowa dopatruje się organizowania dzięki społecznikom, osobom, które były

¹ A. Marczakiewicz, Z. Markowicz, J. Stepiński, 130-lecie Kółek Rolniczych. Krótki zarys historii Kółek Rolniczych (1862–1992), KZRKiOR, Warszawa 1992.

lokalnymi liderami, często to właśnie dzięki nim powstawały wszelkie nowe organizacje.

Organizacja kobiet wiejskich z ziemi rawskiej to organizacja, która przybrała nazwę „Koło Gospodyń Wiejskich”. To od niej w późniejszych latach pozostałe organizacje zaczerpnęły nazwę. Powstała ona w 1877 r. we wsi Janisławice położonej na terenie dzisiejszego województwa łódzkiego, a jej założycielką była działaczka społeczna Filipina Płaskowicka. Od roku 1918 organizacje kobiet wiejskich w Polsce przyjęły wspólną nazwę – Koło Gospodyń Wiejskich, i używają jej do dziś.

Aktywność społeczna kobiet jest postrzegana na wsi w sposób być może tradycyjny, jednakże nie znaczy to, że zacofany. Główne obszary aktywności Kół Gospodyń Wiejskich to: działalność oświatowo-kulturalna, społeczna, wychowanie dzieci i opieka nad nimi, przysposobienie kobiet do obrony kraju, zdrowie i działania gospodarcze (dziś byśmy je określili jako kwestie związane z ekonomią rodziny i domu)².

Kobiety bardzo wcześnie dostrzegły konieczność podnoszenia swoich kwalifikacji i umiejętności w odradzającej się ojczyźnie, czemu miało służyć organizowanie się w Koła. W latach 20. XX w. powołano Centralną Organizację Kół Gospodyń Wiejskich. Była ona organizacją ukonstytuowaną i prężną. Zrzeszała Koła Gospodyń Wiejskich z całej Polski. Wydawała książki, prasę i broszury. W 1938 r. obejmowała swą działalnością 9 województw, 117 powiatów, liczyła 2852 koła i 52 658 członkiń³.

2 J. Sawicka, Koła Gospodyń Wiejskich jako społeczno-zawodowa organizacja kobiet, „Wieś Jutra” 1998 nr 4, s. 32–33.

3 Książka Kół Gospodyń Wiejskich, praca zbiorowa (oprac. J. Bieńkiewiczówna i in.), Warszawa 1939. Wykorzystane w artykule fotografie archiwalne pochodzą z tejże publikacji z zasobów Centralnej Biblioteki Rolniczej.

Wiele Kół przetrwało okres wojny i dzięki już zapoczątkowanej działalności skutecznie wpływało na rzeczywiste podniesienie świadomości i edukacji na wsi⁴.

Okres PRL to z jednej strony, jak podkreślają znawcy tematu, wsparcie systemowe kółek rolniczych, z drugiej strony jednak w tym samym czasie następował spadek znaczenia Kół Gospodyń Wiejskich. O Kółach Gospodyń się mówiło, pisało, lecz dostrzegalny był spadek ich znaczenia. Wyraźny był brak zrozumienia i wsparcia ze strony władz, w szczególności gdy Koła Gospodyń Wiejskich skutecznie opierały się indoktrynacji ze strony państwa.

Wprowadzenie odgórnych wytycznych zmian społecznych i próby kolektywizacji nie były dobre dla Kół Gospodyń Wiejskich, w których słowa Bóg, Rodzina, Ojczyzna nie były tylko frazesami, lecz przede wszystkim głównymi wartościami, jakimi kierowały się członkinie organizacji. Koła Gospodyń Wiejskich były ostoją rzeczywistego samorządu wiejskiego, tradycji i wartości patriotycznych.

Przemiany społeczne lat 90., zmiany systemowe nie obeszły się łagodnie z wsią i mieszkańcami obszarów wiejskich. Pojawiły się możliwości, lecz początki były bardzo trudne i ciężkie dla mieszkańców. Zmiany struktury społecznej, zmiany ekonomiczne były i są problematyką, z którą organizacji Kół Gospodyń Wiejskich przyszło się zmierzyć na przełomie XX i XXI w.

4 B. Wawrzyniak, Oświatowa rola kół gospodyń wiejskich w okresie międzywojennym, nr 1/47 z 1969 r.

Koła potrafiły odnaleźć się i w tej sytuacji, można wręcz mówić o wzroście roli tej organizacji na terenach wiejskich.

Współcześnie główne obszary działalności to:⁵

- pomoc rodzinie wiejskiej w wychowaniu, kształceniu i zapewnieniu wypoczynku wakacyjnego dzieci i młodzieży,
- działania na rzecz ochrony zdrowia oraz zabezpieczenia socjalnego rodzin wiejskich poprzez rozwój oświaty zdrowotnej, podnoszenie stanu sanitarnego obejść gospodarskich, kultury zdrowotnej mieszkańców wsi oraz pomoc ludziom starszym i niepełnosprawnym,
- rozwijanie różnych form przedsiębiorczości wśród kobiet, aktywnych form walki z bezrobociem, poszukiwanie alternatywnych źródeł dochodu, działania na rzecz wszechstronnego rozwoju obszarów wiejskich, pozyskiwanie dotacji w ramach programów pomocowych dla rolnictwa,
- racjonalizowanie wiejskiego gospodarstwa domowego i działów produkcji rolniczej prowadzonych głównie przez kobiety,
- zwiększanie uczestnictwa mieszkańców wsi w kulturze, kultywowanie folkloru i sztuki ludowej, kultywowanie tradycji narodowej i chrześcijańskiej.

Bardzo ważną datą dla Kół Gospodyń Wiejskich jest data 29 listopada 2018 r., kiedy weszła w życie ustawa o kołach gospodyń wiejskich.

Przedstawicielki
KGW
w Belwederze,
22 maja 2019 r.

⁵ <http://www.izbarolnicza.lodz.pl/content/150-lat-k%C3%B3%C5%82-gospody%C5%84-wiejskich-na-ziemiach-polskich> [dostęp 12.08.2019].

skich. Nowe prawo daje możliwość uzyskania osobowości prawnej, prowadzenia działalności zarobkowej i pozyskiwania dotacji. Instytucjami wspierającymi są KOWR i ARiMR.

„Koła Gospodyń Wiejskich są najliczniejszą organizacją społeczną w kraju i jedynym ugrupowaniem kobiet wiejskich, tak głęboko osadzonym w realiach życia na wsi. Obecnie na terenie naszego kraju działa ponad 25 tysięcy kół, zrzeszających blisko 850 tysięcy kobiet. Program ich działalności wynika przede wszystkim z aktualnych potrzeb kobiet i ich rodzin. Co ważne, jest on na bieżąco dostosowywany do zmieniających się warunków, pozostając we ścisłej współpracy z ośrodkami doradztwa rolniczego, organizacjami młodzieżowymi, ochotniczą strażą pożarną, przedstawicielami władz samorządowych oraz innymi jednostkami działającymi na danym terenie”⁶.

Nowelizacja przepisów dotyczących Kół Gospodyń Wiejskich ma celu nadanie im osobowości prawnej, umożliwienie prostej drogi do rejestracji, a przede wszystkim wsparcie działalności na rzecz rozwoju przedsiębiorczości na terenach wiejskich oraz kultywowania folkloru i polskiej tradycji.

Zgodnie z ustawą Koło może założyć co najmniej dziesięć osób. Powstał Krajowy Rejestr Kół Gospodyń Wiejskich, który prowadzi Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Od momentu wpisania do rejestru Koło Gospodyń Wiejskich nabywa osobowość prawną.

Na terenie jednej wsi może mieć siedzibę jedno Koło Gospodyń Wiejskich. To ograniczenie nie ma zastosowania do tych kół, które działają na podstawie dotychczasowych przepisów.

Obecnie można zaobserwować renesans Kół Gospodyń Wiejskich, coraz powszechniejsze staje się też działanie na rzecz lokalnej społeczności w ramach zarówno KGW, jak i innych form organizacji pozarządowych.

Andrzej Bienkowski
Zastępca Dyrektora Centralnej Biblioteki Rolniczej

⁶ <https://rme.cbr.net.pl/index.php/archiwum-rme/540-stycze-luty-nr-65/kobiety-polskiej-wsi-portrety/732-koa-gospody-wiejskich-tradycja-i-nowoczesnosc> [dostęp 12.08.2019].

„Bitwa Regionów”

konkurs kulinarny dla Kół Gospodyń Wiejskich

Wyśmienite potrawy przygotowane z pasją i sercem. Tak najkrócej można scharakteryzować dzieła pań z Kół Gospodyń Wiejskich biorących udział w ogólnopolskim konkursie kulinarnym „Bitwa Regionów”. To już piąta edycja wydarzenia, którego popularność z roku na rok wzrasta.

Organizatorem konkursu jest Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa, a honorowy patronat nad wydarzeniem objął Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

„Bitwa Regionów” to konkurs, w którym reprezentacje Kół Gospodyń Wiejskich przygotowują regionalną potrawę według własnej receptury i z rodzimych produktów. I robią to znakomicie! To właśnie członkinie Gospodyń Wiejskich stoją na straży polskiej tradycji kulinarnej. Z ogromną pasją czerpią z bogactwa folkloru, sięgają po dawne receptury i odnajdują zapomniane smaki.

W tym roku zainteresowanie wydarzeniem było najwyższe w historii konkursu: aż 784 Koła Gospodyń Wiejskich zgłosiły się do udziału!

Konkurs jest okazją do zaprezentowania różnorodności tradycji kulinarnych oraz obyczajów regionów Polski. Wydarzenie to cieszy się coraz większym zainteresowaniem zarówno uczest-

ników, których liczba z roku na rok wzrasta, jak i konsumentów, którzy chętnie oglądają zmagania zespołów reprezentujących ich województwa.

W „Bitwie Regionów” biorą udział drużyny składające się z maksymalnie trzech osób. Konkurs jest przeprowadzany w trzech etapach. Pierwszy to weryfikacja nadesłanych zgłoszeń w Oddziałach Terenowych Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa. Drugi – przygotowanie i prezentacja potrawy przez zakwalifikowane zespoły podczas kulinarnego wydarzenia w każdym z województw. Najlepszych 16 drużyn z całego kraju spotka się podczas finału 29 września br. w Poznaniu.

W 2017 r. w finale konkursu za najlepsze regionalne danie główne uznano kwas kujawski i kluski kartoflane. W 2018 r. – udziec z dzika na rejbaku oblany sosem leśnym. W tym roku będą konkurować m.in.: gulasz czorszyński z kopytkami, kapusta kiszona zasmażana z boczkiem, miodem oraz chrupiącym żeberkiem, rolada z kaczki w towarzystwie gołąbków z modrej kapusty czy tort ziemniaczany z dziczyzną.

*Więcej informacji o konkursie
na stronie www.bitwaregionow.pl*

Ustawa o kształtowaniu ustroju rolnego

najważniejsze zmiany

Obrót nieruchomościami rolnymi w Polsce reguluje szereg przepisów, w tym ustawa z dnia 11 kwietnia 2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego¹. W dniu 26 czerwca 2019 r. weszła w życie jej nowelizacja. Wprowadzone zmiany odzwierciedlają doświadczenia w stosowaniu dotychczas obowiązujących przepisów oraz postulaty zgłaszane przez środowiska rolnicze.

Zmiany są też podkreśleniem roli Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa w zakresie wspierania rozwoju obszarów wiejskich, wdrażania i stosowania instrumentów wsparcia rolnictwa oraz aktywnej polityki rolnej państwa.

Ustawodawca pozostał konsekwentny, że co do zasady nabywcami nieruchomości rolnych mogą być wyłącznie rolnicy indywidualni, a powierzchnia nabywanej nieruchomości rolnej wraz z powierzchnią nieruchomości rolnych wchodzących w skład gospodarstwa rodzinnego nabywcy nie może przekraczać 300 ha użytków rolnych. Jednocześnie wprowadzone zostały rozwiązania mające na celu złagodzenie dotychczas obowiązujących ograniczeń w obrocie nieruchomościami rolnymi.

1. Ustawa z dnia 11 kwietnia 2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego (Dz. U. z 2019 r. poz. 1362).

Rozszerzony został katalog nieruchomości, których przepisy ustawy nie dotyczą. Uwzględniając postulaty środowiska rybackiego, ze względu na specyfikę działalności, wyłączone spod działania ustawy nieruchomości rolne, w których grunty oznaczone w ewidencji gruntów i budynków jako grunty pod stawami stanowią co najmniej 70% powierzchni nieruchomości. Umożliwiono też swobodne zbywanie tzw. ogródków przydomowych nabytych wcześniej z Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa.

Nowelizacja wprowadziła rozszerzenie katalogu „osób bliskich”, w którym uwzględniono też rodzeństwo rodziców i pasierbów. Ponadto zostało określone, że gdy nieruchomość ma wejść w skład wspólności majątkowej małżeńskiej, wymogi dotyczące nabywcy musi spełniać jeden z małżonków.

Ustawodawca dokonał też zmiany katalogu przypadków uprawniających do nabycia nieruchomości rolnych bez potrzeby ubiegania się o uzyskanie zgody Dyrektora Generalnego KOWR. Katalog ten został rozszerzony m.in. o przypadki dotyczące nabycia nieruchomości rolnej:

- o powierzchni mniejszej niż 1 ha (tj. o pow. od 0,3 ha do 1 ha),
- w toku postępowania egzekucyjnego i upadłościowego,

- w wyniku zniesienia współwłasności, podziału majątku wspólnego po ustaniu małżeństwa oraz działu spadku,
- w wyniku podziału, przekształcenia bądź łączenia spółek prawa handlowego.

Należy mieć jednak na uwadze, że tam gdzie nie jest już konieczne uzyskanie zgody na nabycie, Krajowemu Ośrodkowi może przysługiwać prawo pierwokupu lub prawo nabycia danej nieruchomości rolnej.

Ponadto ustawodawca rozszerzył katalog podmiotów, które mogą wystąpić z wnioskiem o wyrażenie zgody na nabycie nieruchomości rolnej. Obecnie zgoda może być wydana również na wniosek:

- osoby fizycznej zamierzającej powiększyć gospodarstwo rolne;
- uczelni – jeżeli nieruchomość rolna jest niezbędna do realizacji przez nią celów dydaktycznych, prowadzenia badań naukowych lub prac rozwojowych i jeżeli będzie wykorzystywana przez uczelnię na cele rolnicze;
- inwestora realizującego inwestycję celu publicznego.

Zmienione zostały także przesłanki uzyskania zgody Dyrektora Generalnego KOWR na nabycie nieruchomości rolnej. Zrezygnowano m.in. z konieczności dawania rękojmi należytego prowadzenia działalności rolniczej na rzecz zobowiązania się przez nabywcę do prowadzenia działalności rolniczej na nabywanej nieruchomości.

Istotną zmianą, wprowadzoną przez ustawodawcę, jest też skrócenie z 10 lat do 5 lat okresu, przez który nabywca nieruchomości rolnej obowiązany jest prowadzić gospodarstwo rolne (w skład którego weszła nabyta nieruchomość) oraz obowiązują go ograniczenia w zbyciu lub oddaniu w posiadanie innym podmiotom danej nieruchomości. Co ważne, skrócenie okresu odnosi się również do nieruchomości rolnych nabytych przed dniem wejścia w życie ww. nowelizacji. Ustawodawca w znaczący sposób zmienił także wyjątki od powyższych zasad. Obecnie nie stosuje się ich m.in. do osób, które nabyły nieruchomości rolne w wyniku dziedziczenia oraz działu spadku lub zapisu windykacyjnego, a także tych, które nabyły nieruchomości rolne o powierzchni mniejszej niż 1 ha położone w granicach administracyjnych miasta.

Obecnie zgodę na wcześniejsze zbycie lub oddanie nieruchomości w posiadanie innym podmiotom wydaje w drodze decyzji administracyjnej Dyrektor Generalny KOWR (a nie sąd, jak to mia-

ło miejsce wcześniej). Wprowadzając tę zmianę, ustawodawca wskazał równocześnie, że zgoda taka może być udzielana tylko w określonych przypadkach, tj. w przypadkach uzasadnionych ważnym interesem właściciela nieruchomości rolnej lub interesem publicznym.

Kolejną ważną zmianą jest wprowadzenie regulacji umożliwiającej KOWR dokonanie zapłaty niespornej części ceny nieruchomości rolnej, przed wystąpieniem do sądu o ustalenie ceny tej nieruchomości. Dotychczas kwestia ta nie była uregulowana w ustawie.

Ustawodawca określił też, że przepisy ustawy w zakresie prawa pierwokupu i prawa nabycia udziałów i akcji będą się odnosić do spółek kapitałowych, które są właścicielami lub użytkownikami wieczystymi nieruchomości rolnych o łącznej powierzchni nie mniejszej niż 5 ha. Zmienione zostały jednocześnie przepisy dotyczące m.in. sposobu zawiadomienia i terminu realizacji przez KOWR przysługujących uprawnień.

Podobne rozwiązanie zostało wprowadzone w odniesieniu do przysługującego KOWR prawa nabycia nieruchomości rolnej w przypadku zmiany współnika lub przystąpienia nowego współnika do spółki osobowej oraz w przypadku wchodzącej na giełdę spółki akcyjnej. Te przepisy odniesiono także do spółek, które są właścicielem lub użytkownikiem wieczystym nieruchomości rolnych o łącznej powierzchni co najmniej 5 ha.

Ponadto KOWR może nabywać na własność Skarbu Państwa nieruchomości rolne w celu poprawy struktury obszarowej gospodarstw rolnych.

Wprowadzenie powyższych zmian miało na celu m.in.: ułatwienia dotyczące obrotu nieruchomościami rolnymi (szczególnie niewielkimi obszarowo), skrócenie okresu realizacji transakcji przeniesienia własności takich nieruchomości, ujednolicenie praktyki w zakresie wydawania zgód na wcześniejsze zbycie nieruchomości oraz ograniczenie kosztów ponoszonych z tego tytułu przez wnioskodawcę, a także objęcie ograniczeniami ustawy tylko spółek prawa handlowego posiadających większy areal nieruchomości rolnych.

Waldemar Micek
Dyrektor Departamentu
Kształtowania Ustroju Rolnego KOWR
Anna Michalak
Główny Specjalista
Wydział Kształtowania Ustroju Rolnego
Departament Kształtowania Ustroju Rolnego KOWR

Gospodarowanie

Zasobem Własności Rolnej

Skarbu Państwa

Od początku działalności Agencji Nieruchomości Rolnych – obecnie Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa – do 30 czerwca 2019 r. przejęto do Zasobu WRSP 4 745 677 ha gruntów, z czego trwale rozdysponowano 3 378 444 ha. Nieodpłatnie przekazano uprawnionym podmiotom 664 495 ha¹, a w ramach sprzedaży i odpłatnego przekazania rozdysponowano 2 713 949 ha.

Powierzchnia gruntów pozostających w Zasobie WRSP na 30 czerwca 2019 r. wynosiła ogółem 1 367 233 ha, z czego grunty znajdujące się w dzierżawie stanowiły 1 054 594 ha, w zarządzie – 18 709 ha, użytkowaniu wieczystym – 53 096 ha, dożywotnim użytkowaniu – 2656 ha, bezumownym korzystaniu – 21 493 ha, użyczeniu – 6 ha. Powierzchnia gruntów Zasobu WRSP nieposiadających kwalifikacji sposobu rozdysponowania wynosiła 179 989 ha, a powierzchnia gruntów obcych w Zasobie WRSP (tj. gruntów, które z mocy prawa przeszły w gestię innych podmiotów, lecz pozostają w ewidencji Zasobu do czasu ich protokólnego przekazania tym podmiotom) wynosiła 36 449 ha. Grunty Zasobu WRSP po odjęciu gruntów obcych wynosiły 1 330 784 ha.

1. Z czego samorządom terytorialnym przekazano – 58 764 ha, Lasom Państwowym – 154 422 ha, kościelnym osobom prawnym – 90 228 ha i podmiotom uprawnionym w trybie ustawy „Prawo wodne” – 235 834 ha.

Dzierżawa nieruchomości Zasobu WRSP

Głównym kierunkiem nietrwałego rozdysponowania i zagospodarowania nieruchomości Zasobu WRSP jest dzierżawa. Dzierżawa nieruchomości rolnych cieszy się dużym zainteresowaniem, gdyż jest to dogodny sposób użytkowania gruntów i budynków, niewymagający angażowania dużych środków finansowych, jak ma to miejsce przy nabywaniu nieruchomości. Wydzierżawienie nieruchomości Zasobu WRSP następuje w trybie przetargowym (przede wszystkim w drodze przetargów ograniczonych dla rolników indywidualnych) lub w trybie bezprzetargowym (w przypadkach określonych w ustawie).

Według stanu na koniec czerwca 2019 r. w dzierżawie pozostawało 1054,6 tys. ha (tj. 77% powierzchni pozostającej w Zasobie WRSP) na podstawie zawartych 63,1 tys. umów dzierżawy.

W pierwszym półroczu 2019 r. wydzierżawiono ogółem 33,1 tys. ha gruntów Zasobu WRSP na podstawie ok. 3,5 tys. zawartych umów. Z tej powierzchni w trybie przetargowym wydzierżawiono 32,3 tys. ha gruntów, natomiast bez przetargu – 778 ha.

Przetargi na dzierżawę

W ciągu pierwszych sześciu miesięcy 2019 r. odbyły się 4434 przetargi na dzierżawę, w których zaoferowano powierzchnię 31 347 ha. Ostatecznie rozstrzygnięto 3232 przetargi na powierzchnię 24 515 ha.

W tym okresie skuteczność przetargów na dzierżawę nieruchomości Zasobu WRSP mierzona liczbą przetargów rozstrzygniętych w relacji do przetargów przeprowadzonych wyniosła 73%. Skuteczność przetargów mierzona powierzchnią rozstrzygniętych przetargów do powierzchni zaoferowanej do dzierżawy wyniosła 78%.

Wieczyste użytkowanie nieruchomości Zasobu WRSP

W omawianym okresie w Zasobie WRSP znajdowało się 53,1 tys. ha gruntów w użytkowaniu wieczystym. W świetle obowiązujących przepisów KOWR nie oddaje w użytkowanie wieczyste nieruchomości Zasobu WRSP, ani też nie wygasa tego użytkowania. KOWR uprawniony jest do pobierania opłat rocznych z tytułu użytkowania wieczystego oraz dokonuje aktualizacji tej opłaty. Zmniejszenie stanu gruntów Zasobu WRSP znajdujących się w wieczystym użytkowaniu następuje m.in. w wyniku: sprzedaży gruntów wieczystemu użytkownikowi, przekształcenia użytkowania wieczystego w prawo własności lub zrzczenia się tego prawa.

Trwały zarząd

Według stanu na koniec czerwca 2019 r. w trwałym zarządzie znajdowało się 18,7 tys. ha gruntów Zasobu WRSP. Nieruchomości wchodzące w skład Zasobu WRSP mogą być przekazane państwowym jednostkom organizacyjnym nieposiadającym osobowości prawnej w trwały zarząd na podstawie: decyzji wojewody, decyzji Dyrektora Generalnego KOWR lub umowy zawartej za zgodą Dyrektora Generalnego KOWR między jednostkami. KOWR może przekazać nieruchomości Zasobu WRSP w trwały zarząd państwowym jednostkom organizacyjnym nie posiadającym osobowości prawnej, może też wygasić taki zarząd. KOWR uprawniony jest do pobierania opłat rocznych z tytułu trwałego zarządu oraz dokonuje aktualizacji tej opłaty. Wymiar opłaty rocznej z tytułu wykonywania zarządu nieruchomości wyznaczają dwa czynniki: wartość nieruchomości (ustalona w sposób określony w przepisach) oraz stawka procentowa, której wysokość ustawodawca zróżnicował odpowiednio do sposobu wykorzystywania nieruchomości. KOWR aktualizuje opłaty roczne w drodze decyzji administracyjnych.

Pozostałe formy czasowego rozdysponowania nieruchomości Zasobu WRSP

Na koniec pierwszego półrocza 2019 r. w pozostałych formach czasowego zagospodarowania

znajdowało się 24,4 tys. ha gruntów Zasobu WRSP. Zalicza się tu nieruchomości Zasobu WRSP znajdujące się m.in. w: dożywotnim użytkowaniu, bezumownym korzystaniu, użyczeniu, najmie, administrowaniu nieprodukcyjnym. Około 21,5 tys. ha stanowią grunty znajdujące się w bezumownym korzystaniu (użytkowaniu) – są to grunty znajdujące się w użytkowaniu osób trzecich bez tytułu prawnego. Przeważająca część arealu dotyczy gruntów niewydzierżawionych przez dzierżawców po rozwiązaniu umów dzierżawy. Natomiast niewielka część – gruntów samowolnie zajętych przez bezumownych użytkowników.

Grunty Zasobu WRSP pozostające do rozdysponowania

Według stanu na koniec czerwca 2019 r. w ogólnej powierzchni gruntów Zasobu WRSP pozostawało do rozdysponowania 180 tys. ha. Dokonana w jednostkach terenowych szacunkowa ocena przydatności tych gruntów do różnych celów (wg stanu na koniec 2018 r.) wskazała, że znaczna część gruntów (ok. 69%) może być sprzedana lub wydzierżawiona kontrahentom KOWR na cele związane z produkcją rolną z tym, że większość z tych gruntów jest o niskiej przydatności rolniczej i znacznym rozdrobnieniu. Kolejne grunty (ok. 18%) określono jako kwalifikujące się do wykorzystania w celach nierolniczych – zwłaszcza pod zalesienia i budownictwo, a także na cele rekreacji i związane z ochroną przyrody. Dla pozostałych gruntów (ok. 13%) nie zdefiniowano możliwych kierunków ewentualnego wykorzystania. Ocenia się, że znaczna część tych gruntów charakteryzuje się dużym rozdrobnieniem oraz innymi niekorzystnymi cechami (np. nieuregulowane stosunki wodne, zakamienione, położone na skarpach, urwiskach, między wałami przeciwpodziowymi itp.).

Sprzedaż nieruchomości Zasobu WRSP

Od początku działania na Zasobie WRSP do 30 czerwca 2019 r. zostało sprzedanych 2713,9 tys. ha gruntów, tj. 57% powierzchni przejętej do Zasobu WRSP, na podstawie 656 tys. podpisanych umów sprzedaży.

W pierwszym półroczu 2019 r. zrealizowana sprzedaż nieruchomości Zasobu WRSP wyniosła 1732 ha. Z tej powierzchni uprawnionym podmiotom sprzedano bez przetargu 227 ha – w ramach przysługującego im prawa pierwszeństwa w nabywaniu, a 1504 ha – w trybie przetargowym.

Departament Gospodarowania Zasobem KOWR

KOWR na rzecz postępu biologicznego w rolnictwie

Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa – oprócz zadań realizowanych w zakresie gospodarowania nieruchomościami rolnymi Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa, kształtowania ustroju rolnego, stabilizacji rynków rolnych, promocji i zwiększania konkurencyjności polskich produktów rolno-spożywczych oraz rozwoju obszarów wiejskich – sprawuje także nadzór właścicielski nad spółkami o szczególnym znaczeniu dla gospodarki narodowej.

Pokaz ogierów, tzw. poręcz, SK „Nowe Jankowice” Sp. z o.o. – Stado Ogierów w Kętrzynie

Nadzór wynika wprost z treści rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 25 lipca 2018 roku w sprawie wykazu jednoosobowych spółek hodowli roślin uprawnych lub hodowli zwierząt gospodarskich o szczególnym znaczeniu dla gospodarki narodowej (Dz. U. z dnia 8 sierpnia 2018 roku, poz. 1525). Obecnie KOWR wykonuje prawa z tytułu posiadanych udziałów w stosunku do 41 takich spółek, które w polskim rolnictwie odgrywają wiodącą rolę w zakresie kreowania i upowszechniania postępu biologicznego, uważanego za najważniejszy czynnik wzrostu efektywności rolniczej, zarówno z punktu widzenia ilości, jak i jakości uzyskiwanych produktów. Nie bez zna-

czenia pozostaje również fakt, iż podmioty te dysponują cennym materiałem genetycznym roślin i zwierząt gospodarskich, który w postaci nowych odmian roślin oraz kolejnych pokoleń zwierząt hodowlanych jest dostępny dla ogółu krajowego rolnictwa. W spółkach prowadzona jest hodowla zarówno twórcza, jak i zachowawcza oraz realizowane są krajowe programy w zakresie hodowli roślin oraz zwierząt gospodarskich.

Ze względu na wiodący kierunek hodowli i rodzaj prowadzonych prac hodowlanych spółki dzielą się na 3 grupy: hodowli roślin (8 spółek), hodowli zwierząt (19) oraz hodowli koni i stada ogierów (14).

Najbardziej ugruntowaną pozycję na rynku mają bez wątpienia spółki hodowli roślin, z których 3 prowadzą hodowlę roślin ogrodniczych, natomiast 5 – hodowlę roślin rolniczych. To właśnie tutaj zgrupowany jest najcenniejszy materiał genetyczny zbóż, roślin bobowatych, traw, buraka cukrowego, buraka pastewnego i ziemniaka, ale również warzyw, kwiatów i roślin ozdobnych. Priorytetem w pracy hodowlanej jest wyprodukowanie odmian charakteryzujących się odpowiednim plonowaniem, odpornością na stesy biotyczne i abiotyczne, specyficznymi dla gatunku cechami jakościowymi oraz cennymi właściwościami użytkowymi. W związku ze wzrastającą

dynamiką zmian klimatycznych coraz większego znaczenia nabiera hodowla odmian o zwiększonej tolerancyjności na suszę oraz o wyższym niż dotychczas poziomie zimotrwałości.

O znaczeniu, jakie spółki te mają dla polskiego rolnictwa, świadczy fakt, iż ich własnością jest obecnie 320 odmian roślin rolniczych i 371 odmian roślin warzywnych. Godny podkreślenia jest również fakt, że posiadają one w sumie ponad 48% odmian roślin rolniczych i prawie 60% odmian roślin warzywnych pochodzących z krajowej hodowli i wpisanych do Rejestru Odmian, natomiast udział odmian spółek we wszystkich odmianach wpisanych do Rejestru Odmian wynosi ponad 30% (rośliny rolnicze – 22,6% i warzywno – 44,3%).

Drugą i zarazem najliczniejszą grupą spółek są te, których głównym kierunkiem działalności jest hodowla zwierząt gospodarskich. Celem prowadzonej w nich pracy hodowlanej jest wytwarzanie materiału zarodkowego do doskonalenia populacji krajowej zwierząt gospodarskich. Zadania te realizowane są zgodnie z wewnętrznymi programami hodowli opracowanymi w oparciu o krajowe programy doskonalenia ras bydła, świń i owiec. Ze względu na wysoki potencjał genetyczny utrzymywanych zwierząt rola i znaczenie spółek w realizacji tych programów są nie do przecenienia. Podmioty te prowadzą pracę hodowlaną w oparciu o trzy gatunki zwierząt, tj. bydła mlecznego i mięsnego, owiec i świń, z czego największy wpływ na masową populację odgrywa bez wątpienia bydło mleczne. W 36 spółkach utrzymywanych jest przeszło 26 tys. krów, z czego największą reprezentację ma rasa polska holsztyńsko-fryzyjska (phf) w dwóch odmianach: czarno-białej i czerwono-białej. Ponadto w spółkach, tych zwanych ośrodkami hodowli zarodkowej, hoduje się również bydło ras simentalskiej, jersey, polskiej czerwono-białej oraz polskiej czerwonej. O poziomie realizowanych prac i wartości hodowlanej stad niech świadczą uzyskiwane przez nie wyniki. Przeciętna wydajność mleka w ostatnim roku dla podstawowej rasy phf wyniosła 10 462 kg, przy średniej wydajności tłuszczu ukształtowanej na poziomie 405 kg (3,81%) i przeciętnej wydajności białka – 352 kg (3,36%). W tym miejscu należy jednak podkreślić, że jest to przeciętna wydajność dla całej populacji, natomiast takie spółki jak SK „Nowe Jankowice” Sp. z o.o. czy OHZ Lubiana Sp. z o.o. uzyskały wydajności znacznie przekraczające 13 tys. kg. Niemniej należy pamiętać, że wydajność mleczna jest tak naprawdę efektem końcowym,

stanowiącym zwieńczenie pracy nieraz wielu pokoleń hodowców pracujących w tych jednostkach. Aby zwiększyć efektywność pracy hodowlanej nad doskonaleniem bydła mlecznego, w spółkach realizowany jest strategiczny program hodowli bydła mlecznego rasy polskiej holsztyńsko-fryzyjskiej. Uwzględnia on zmiany, jakie zachodzą w hodowli światowej i na rynku mleka. Główny nacisk skierowany jest zatem na poprawę cech funkcjonalnych (zdrowie i płodność), które decydują o długowieczności krów. Dzięki temu spółki są w stanie dostarczyć polskim hodowcom materiał hodowlany gwarantujący jak najlepszą opłacalność prowadzonych gospodarstw, co bezpośrednio przekłada się na obniżenie kosztów produkcji oraz jednoczesną poprawę wydajności i jakości mleka. Realizowana w spółkach strategia hodowlana zakłada optymalizację i przyspieszenie postępu genetycznego poprzez jak największe wykorzystanie najnowszych osiągnięć nauki, w tym selekcji genomowej i biotechnologii. Ocena wartości hodowlanej materiału żeńskiego na podstawie genomu oraz stosowanie techniki MOET (Multiple Ovulation and Embryo Transfer), a w ostatnim czasie również nabierającej coraz większego znaczenia techniki IVP (in vitro production), które mają na celu lepsze wykorzystanie potencjału genetycznego najwartościowszych samic i przyczyniają się do przyspieszenia postępu hodowlanego.

Hodowla bydła to jednak nie tylko mleko. Konsumenci na całym świecie, w tym również w Polsce, coraz częściej dostrzegają walory kulinarne wołowiny, stąd coraz większego znaczenia w Polsce nabiera hodowla ras typowo mięsnych. Spółki KOWR, podążając za tymi trendami, podjęły się hodowli tych właśnie zwierząt, w związku z czym możemy w nich spotkać stada krów takich ras jak limousine czy hereford.

Szczególne znaczenie spółek dla gospodarki polega na tym, iż są w stanie dostarczyć materiał hodowlany nawet w sytuacji przejściowej dekoniunktury w hodowli danego gatunku. I tak np. podstawowym założeniem programu doskonalenia ras świń w chlewniach spółek KOWR jest dostarczanie hodowli terenowej najlepszego materiału reprodukcyjnego. Prowadzony jest m.in. program hybrydyzacji umożliwiający hodowcom zakup mieszańców, knurków i loszek w odpowiednich zestawach genotypowych. Hodowla świń prowadzona jest w 3 spółkach, w których hodowane są rasy świń: wielka biała polska, polska biała zwistoucha i duroc.

Podobnie sytuacja przedstawia się w hodowli owiec, gdzie od lat obserwujemy spadek pogłowia tego właśnie gatunku. Mimo to hodowla owiec i produkcja owczarska są prowadzone w 4 spółkach nadzorowanych przez KOWR. W spółkach hodowane są następujące rasy owiec: merynos polski, merynos polski w starym typie, berrichon du cher, suffolk i charolaise. Najbardziej liczną grupą są owce merynosowe – 745 matek owczych.

Najbardziej rozpoznawalnym gatunkiem zwierząt hodowanych w spółkach KOWR są konie – zwierzęta, które w sposób trwały wpisały się w polską historię i tradycję. Spółki, w których nadzór właścicielski sprawuje KOWR, hodują dziewięć ras koni, w tym siedem dla których księgi stadne prowadzi Polski Związek Hodowców Koni (rasy: polski koń szlachetny półkrwi, małopolska, wielkopolska, polski koń zimnokrwisty, śląska, huculska, konik polski) oraz dwie, których księgi prowadzone są w Polskim Klubie Wyścigów Konnych (rasy: pełna krew angielska i arabska czystej krwi). Działalność w tym kierunku prowadzi 14 jednostek samodzielnych (stadnin koni i stad ogierów) oraz

Zaprzęg ogierów zimnokrwistych SK „Nowe Jankowice” Sp. z o.o.

6 jednostek wchodzących organizacyjnie w strukturę innych spółek.

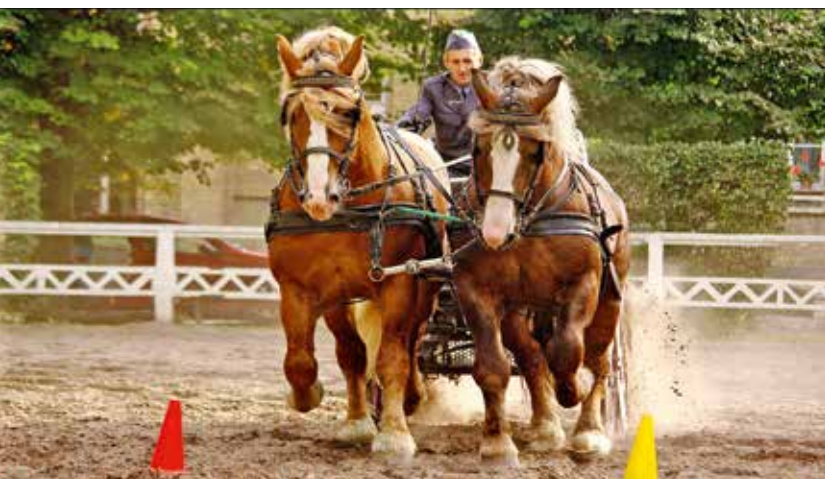
W spółkach KOWR znajduje się niemal 3 tys. koni, także innych ras. Nie można w tym miejscu nie wspomnieć o Stadninie Koni „Nowe Jankowice” Sp. z o.o., jednym z największych ośrodków hodowli konia zimnokrwistego, gdzie prowadzone są szeroko zakrojone prace hodowlane nad uzyskaniem konia rodzinnego, wszechstronnego, który z powodzeniem może być wykorzystywany do pracy na roli chociażby w gospodarstwach ekologicznych czy szeroko pojętej agroturystyce. W zasobach KOWR znajduje się również Stadnina Koni Gładyszów funkcjonująca w strukturach Kombinat Rolnego Kietrz Sp. z o.o., największego na świecie ośrodka hodowli koni huculskich.

Konie to jednak przede wszystkim sport i tu też stadniny wychodzą naprzeciw oczekiwaniom całej rzeszy miłośników jeździectwa. Należy tu wspomnieć o Stadzie Ogierów i stadninie koni w Księżu działającej obecnie pod szyldem Ośrodka Hodowli Zarodowej w Kamieńcu Żąbkowickim Sp. z o.o. To właśnie na wyhodowanych tam koniach zawodnik spółki Bartłomiej Kwiatek święcił triumfy na największych światowych hipodromach, zdobywając w 2018 r. razem z ogierem Sonet tytuł Mistrza Świata w powożeniu zaprzęgami jednokonnymi oraz tytuł Mistrza Polski w powożeniu zaprzęgami jednokonnymi. Także wychowanek Stadniny Koni w Nowielicach Sp. z o.o. Jan Bobik oraz wyhodowany w niej ogier Farmer sp. znaleźli swoje stałe miejsce w kadrze narodowej w dyscyplinie skoki przez przeszkody.

Ośrodki, których właścicielem jest Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa, mają stałą i ugruntowaną pozycję na hodowlanej mapie Polski oraz odgrywają niebagatelną rolę w kreowaniu postępu hodowlanego, który w postaci nowych odmian roślin lub kolejnych pokoleń zwierząt dostępny jest dla krajowego rolnictwa. Nie bez znaczenia pozostaje również fakt, iż współpraca z ośrodkami naukowymi oraz szkołami rolniczymi umożliwiła stały i obopólny transfer wiedzy. Dzięki stażom, praktykom czy szkoleniom, które co roku mogą odbywać uczniowie i studenci, jednostki te spełniają również rolę edukacyjną i społeczną: przyczyniają się do podnoszenia kwalifikacji młodych adeptów tego trudnego i jakże wymagającego zawodu, jakim jest rolnictwo.

Filip Sondij

Dyrektor Departamentu Nadzoru nad Spółkami KOWR

Fot. Adam Szewczok

„Program dla szkół”

zdrowie w każdej porcji

PROGRAM
dla szkół

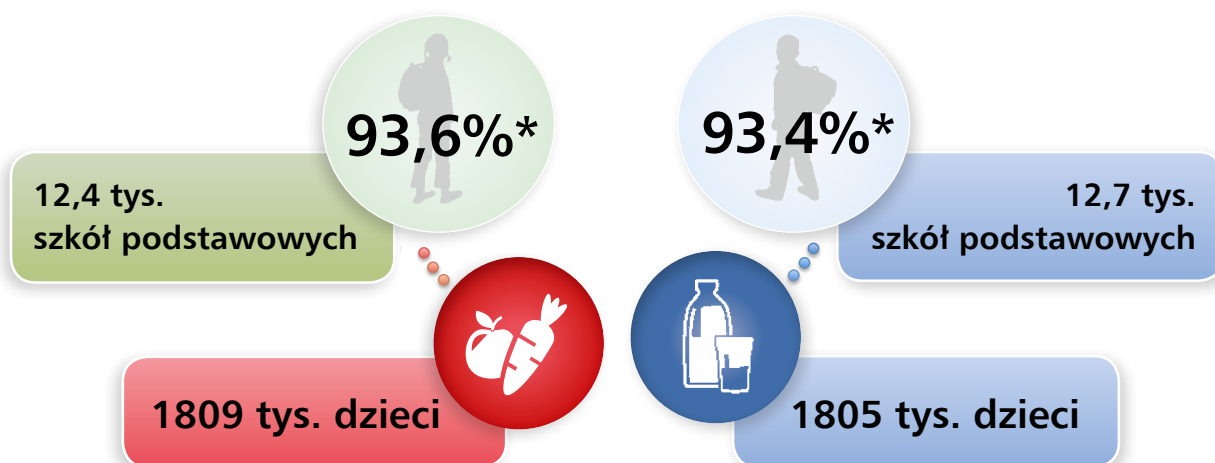
Od roku szkolnego 2017/2018 został uruchomiony „Program dla szkół”. Podobnie jak programy realizowane wcześniej („Owoce i warzywa w szkole” oraz „Mleko w szkole”) cieszy się dużą popularnością i wpisuje w codzienne życie szkół podstawowych na terenie całego kraju.

Głównym celem „Programu dla szkół” jest kształtowanie właściwych nawyków żywieniowych dzieci poprzez zwiększenie spożycia owoców, warzyw oraz mleka i produktów mlecznych w ich codziennej diecie oraz propagowanie zdrowego odżywiania dzięki działaniom towarzyszącym o charakterze edukacyjnym. W zakres Programu wchodzi: dostawa owoców i warzyw oraz mleka i produktów mlecznych, działania edukacyjne, a także określone koszty związane z promocją oraz oceną Programu.

Program finansowany jest ze środków pochodzących z budżetu UE (ok. 45% budżetu Programu) oraz środków z budżetu krajowego (ok. 55% budżetu). Polska jest jednym z największych jego beneficjentów w UE – pod względem przyznanego budżetu plasuje się na 4. miejscu (po Niemczech, Francji i Włoszech).

W Polsce grupą docelową „Programu dla szkół” są uczniowie z klas I–V szkół podstawowych, ogólnokształcących szkół muzycznych I stopnia oraz klas I–II ogólnokształcących szkół

W roku szkolnym 2018/2019 w „Programie dla szkół” uczestniczyło:

w komponencie owocowo-warzywnym

w komponencie mlecznym

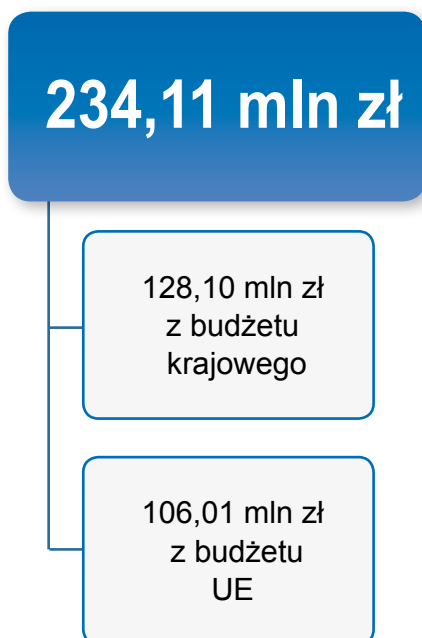
* procent dzieci grupy docelowej w Polsce

baletowych. Dzieci otrzymywały co najmniej 3–4 razy w tygodniu świeże owoce i warzywa: jabłka, gruszki, śliwki, truskawki, marchewki, rzodkiewki, paprykę słodką, kalarepę, pomidorki (w roku szkolnym 2017/2018 również soki owocowe, warzywne i owocowo-warzywne) oraz produkty mleczne: mleko białe, serki twarogowe, jogurty i kefiry naturalne. Wszystkie produkty są przygotowane do bezpośredniego spożycia. Każdy uczestnik Programu w dniu szkolnym w danym okresie udostępniania może otrzymać bezpłatnie porcję produktu owocowego albo warzywnego lub mlecznego.

Umowy ze szkołami podpisało 102 zatwierdzonych przez KOWR dostawców owoców i warzyw oraz 118 – mleka i produktów mlecznych.

Szacuje się, że od początku realizacji „Programu dla szkół” dzieciom udostępniono około 603 mln porcji (z tego: 313 mln porcji owocowo-warzywnych oraz 290 mln porcji mlecznych), a dotychczas wypłacona kwota wynosi ok. 404 mln zł.

Budżet na realizację „Programu dla szkół” w Polsce w roku szkolnym 2018/2019

Działania edukacyjne i promocyjne oraz ocena Programu

Działania edukacyjne stanowią, obok dostaw produktów, jeden z głównych elementów „Programu dla szkół”. Aby skutecznie i trwale

ukształtować ich nawyki żywieniowe, dzieci nie tylko otrzymują porcje owoców i warzyw oraz mleka i produktów mlecznych, lecz także uczestniczą w zajęciach edukacyjnych, informujących o zaletach spożywania tych produktów. Szkoły są zobowiązane przeprowadzić w każdym semestrze roku szkolnego co najmniej dwa działania¹. Działania te powinny obejmować edukację z zakresu zasad zdrowego żywienia, pochodzenia i uprawy owoców i warzyw oraz produkcji przetworów mlecznych, przeciwdziałania marnotrawieniu żywności. Katalog działań edukacyjnych obejmuje:

- organizowanie konkursów i festynów tematycznych,
- organizowanie warsztatów kulinarnych,
- zakładanie i prowadzenie ogródków szkolnych w różnych formach,
- wspólne spożywanie drugiego śniadania połączone z degustacją owoców i warzyw oraz mleka i ich przetworów (w tym produktów ekologicznych i regionalnych),

1. Zgodnie z wytycznymi określonymi w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 31 sierpnia 2017 r. w sprawie szczegółowego sposobu realizacji w szkołach środków towarzyszących o charakterze edukacyjnym, które służą prawidłowej realizacji programu dla szkół oraz upowszechnianiu wśród dzieci zdrowe nawyki żywieniowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 1659, z późn. zm.).

„Program dla szkół” w roku szkolnym 2019/2020

Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie szczegółowego zakresu zadań realizowanych przez Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa związanych z wdrożeniem na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej programu dla szkół na rok szkolny 2019/2020 (Dz. U. z 2019 r. poz. 1576) przewiduje, że liczba porcji otrzymywanych przez jedno dziecko w ramach komponentu owocowo-warzywnego będzie wynosiła 42 w każdym semestrze, natomiast w zakresie komponentu mlecznego – 40 w każdym semestrze roku szkolnego. W każdym z 12 tygodni danego semestru dzieciom udostępnione zostaną co najmniej 3 porcje owoców i warzyw oraz co najmniej 3 porcje mleka i produktów mlecznych.

Budżet na realizację „Programu dla szkół” w Polsce w roku szkolnym 2019/2020

- organizowanie wycieczek do gospodarstw rolnych, gospodarstw ogrodniczych, zakładów przetwórstwa owoców i warzyw (w tym ekologicznych), zakładów mleczarskich oraz na lokalne rynki,
- stosowanie innych sposobów upowszechniania informacji o korzyściach płynących ze spożywania owoców i warzyw oraz mleka i ich przetworów, w szczególności przez organizowanie wystaw, przygotowywanie prezentacji oraz wydawanie gazetek.

Aby wesprzeć szkoły w realizacji działań edukacyjnych, KOWR przygotował pakiet materiałów edukacyjnych obejmujący: filmy edukacyjne oparte na warsztatach kulinarnych, broszurę dla dzieci oraz poradniki dla rodziców i nauczycieli. Materiały edukacyjne zostały przekazane do szkół oraz udostępnione na stronach internetowych:

- <http://www.kowr.gov.pl/program-dla-szkol/program-dla-szkol/dzialania-edukacyjne>
- <http://www.programdlaszkol.org/dzialania-edukacyjne>

W ramach realizacji „Programu dla szkół” oprócz działań edukacyjnych były prowadzone również działania promocyjne.

„Program dla szkół” podlega również wieloletniej ewaluacji; pierwszy raport w tym zakresie zostanie przekazany do Komisji Europejskiej do 1 marca 2023 r.

238,15 mln zł

128,10 mln zł
z budżetu
krajowego

110,05 mln zł
z budżetu
UE

Zgodnie z ww. rozporządzeniem w roku szkolnym 2019/2020 dzieci otrzymają jabłka, gruszki, śliwki (w I semestrze), truskawki (w II semestrze), soki owocowe/ przeciery owocowe/ zagęszczone przeciery owocowe, marchewki, rzodkiewki, paprykę słodką (w I semestrze), kalarepę, pomidorki, a także mleko białe, serki twarogowe, jogurty i kefir naturalne.

*Joanna Jakubiak
Główny Specjalista*

*Wydział Ewaluacji i Działań Edukacyjnych
Departament Wspierania Konsumpcji KOWR*

Nowy fundusz promocji produktów rolno-spożywczych

Od 1 sierpnia 2019 r. funkcjonuje Fundusz Promocji Roślin Oleistych. Jego celem jest wspieranie marketingu rolnego, wzrostu spożycia i promocji roślin oleistych (rzepaku, rzepiku, soi, lnu i konopi oraz przetworów pochodzących z ich przetworzenia) i produktów pszczelich (miodu, pyłku kwiatowego, propolisu oraz mlecza pszczelego).

Fundusz Promocji Roślin Oleistych, powołany w ramach ustawy o funduszach promocji produktów rolno-spożywczych¹, wspiera:

- działania mające na celu informowanie o jakości i cechach, w tym zaletach roślin oleistych, przetworów pochodzących z przetworzenia roślin oleistych, a także produktów pszczelich,
- działania mające na celu promocję spożycia przetworów nasion oleistych lub produktów pszczelich,

1. Ustawa z dnia 22 maja 2009 r. o funduszach promocji produktów rolno-spożywczych (Dz. U. z 2017 r. poz. 2160, z późn. zm.).

- udział w wystawach i targach związanych z produkcją lub przetwórstwem roślin oleistych, przetworów nasion oleistych lub produktów pszczelich,
- badania rynkowe dotyczące spożycia przetworów nasion oleistych lub produktów pszczelich,
- badania naukowe i prace rozwojowe mające na celu poprawę jakości roślin oleistych, przetworów nasion oleistych lub produktów pszczelich, a także prowadzące do wzrostu ich spożycia,
- szkolenia producentów i przetwórców nasion oleistych lub produktów pszczelich,
- działalność krajowych organizacji branżowych, w tym ich przedstawicieli, biorących udział w pracach specjalistycznych stałych i roboczych komitetów organizacji międzynarodowych lub będących członkami statutowych organów tych organizacji, zajmujących się problemami rynku roślin oleistych, przetworów nasion oleistych lub produktów pszczelich.

Ustawa o funduszach promocji określa jedynie pole działań, natomiast ustalenie konkretnych zadań realizowanych ze środków funduszy promocji w danym roku należy do kompetencji przedstawicieli organizacji branżowych reprezentujących producentów rolnych oraz przetwórców działających w danym sektorze, którzy tworzą odrębną dla każdego funduszu 9-osobową komi-

się zarządzającą. Komisje zarządzające decydują o przeznaczeniu dostępnych środków, tworząc roczne plany finansowe. Określone są w nich przedsięwzięcia, które w danym roku będą realizowane ze środków funduszu oraz maksymalne kwoty, jakie mogą zostać przeznaczone na realizację poszczególnych zadań. Wyłącznie zadania ujęte w planie finansowym danego funduszu mogą być dofinansowane ze środków funduszy.

Dodatkowo, w celu wspierania marketingu rolnego, w ramach Funduszu Promocji Roślin Oleistych oraz Funduszu Promocji Ziarna Zbóż i Przetworów Zbożowych w ustawie przyjęto także możliwość wspierania działań mających na celu informowanie o cechach i zaletach pasz w rozumieniu przepisów o paszach, pochodzących z przetworzenia roślin ujętych w powyższych funduszach.

Do naliczania wpłat na obydwa fundusze jest zobowiązany przedsiębiorca prowadzący działalność gospodarczą w zakresie przetwórstwa:

- roślin oleistych (rzepak, rzepik, soja, len i konopie) lub
- zbóż (pszenica, żyto, jęczmień, kukurydza, owies oraz gryka),

bez względu na ich przeznaczenie.

Takie rozwiązanie pośrednio wpłynie na zwiększenie bezpieczeństwa żywnościowego Polski, wzrost dochodów rolników, a także utrzymanie konkurencyjności polskiego rolnictwa oraz zminimalizowanie deficytu białka paszowego. Wsparcie działań w powyższym zakresie ze środków Funduszu Promocji Roślin Oleistych pozwoli utrzymać konkurencyjność sektora paszowego w Polsce w stosunku do podmiotów działających na rynku Unii Europejskiej, zachować pozycję lidera w produkcji drobiarskiej oraz ograniczyć stosowanie organizmów genetycznie zmodyfikowanych.

Limit środków na promocję roślin oleistych i produktów pszczelich

Wsparcie działań dotyczących:

- roślin oleistych, przetworów pochodzących z ich przetworzenia, pasz w rozumieniu przepisów o paszach oraz
- produktów pszczelich

nie może przekroczyć odpowiednio 85% i 15% maksymalnej kwoty środków finansowych Funduszu Promocji Roślin Oleistych w danym roku.

Wsparcie produktów pszczelich ze środków tego funduszu jest uzasadnione z uwagi na wpływ aktywności pszczół na plony rzepaku, którego udział w krajowym areale uprawy roślin oleistych stanowi 95–97%. Pszczoły odgrywają wielką rolę w procesie produkcji wielu roślin uprawnych, ale przede wszystkim rzepaku. Obecność pszczół na plantacji rzepaku jest niezbędna do prawidłowego zapylenia roślin, gwarantuje bowiem skrócenie kwitnienia łanu, zwiększenie współczynnika zawiązywania nasion, wcześniejsze uformowanie i dojrzewanie łuszczyn, a także zwiększenie liczby i jakości zawiązywanych nasion w łuszczynie. Wysoka liczba łuszczyn i nasion w łuszczynach jest podstawowym czynnikiem warunkującym uzyskanie wysokich plonów i bezpośrednio przekłada się na końcowy efekt ekonomiczny uprawy. Oprócz zwiększenia plonów zapylenie kwiatów przez pszczoły wpływa korzystnie na jakość nasion.

Zarządzanie Funduszem Promocji Roślin Oleistych

Środkami funduszu zarządzają wyłącznie przedstawiciele organizacji branżowych reprezentujący producentów rolnych oraz przetwórców działających w sektorze roślin oleistych, którzy tworzą odrębną komisję zarządzającą. W ich

skład wchodzi: 4 przedstawiciele producentów z branży roślin oleistych, przedstawiciel producentów produktów pszczelich, 3 przedstawiciele przetwórców z branży roślin oleistych oraz przedstawiciel Krajowej Rady Izb Rolniczych.

Charakter środków Funduszu Promocji Roślin Oleistych

Zgodnie z art. 7 ust. 3 ustawy dnia 22 maja 2009 r. o funduszach promocji produktów rolno-spożywczych, środki finansowe funduszy promocji nie są środkami publicznymi w rozumieniu przepisów o finansach publicznych. Środki finansowe Funduszu Promocji Roślin Oleistych zapewnia branża roślin oleistych, której przedstawiciele jednocześnie decydują o ich przeznaczeniu, tworząc odrębną dla tego funduszu komisję zarządzającą. W kompetencji Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa jest zapewnienie obsługi instytucjonalnej funduszu promocji w zakresie systemowego pobierania i gromadzenia środków, obsługi formalno-prawnej oraz finansowo-księgowej, a finansowanie zadań w tym zakresie realizowane będzie wyłącznie ze środków funduszy promocji (3,5% wysokości wpływów na fundusz).

Środki Funduszu Promocji Roślin Oleistych, analogicznie jak w pozostałych dziewięciu funduszach, mogą być przeznaczane również na

sfinansowanie tzw. wkładu własnego organizacji branżowych, wymaganego przy wdrażaniu działań lub programów promocyjnych lub informacyjnych z udziałem środków unijnych, realizowanych w ramach mechanizmów Wspólnej Polityki Rolnej. Takie rozwiązanie, możliwe z uwagi na niepubliczny charakter środków funduszu, pozwala pozyskać przez organizacje branżowe lub międzybranżowe znaczące środki na promocję, a tym samym zwielokrotnić efekt działań promocyjnych.

Wysokość wpłat i szacowane wpływy na Fundusz Promocji Roślin Oleistych

Wysokość wpłaty na Fundusz Promocji Roślin Oleistych wynosi 0,2% wartości netto od roślin oleistych (będących przedmiotem czynności podlegających opodatkowaniu podatkiem od towarów i usług).

Realizacja działań finansowanych ze środków funduszy promocji służy osiągnięciu celów, mających za sobą realne racje społeczne i ekonomiczne, tak po stronie konsumentów, jak i podmiotów zaangażowanych w procesy hodowli i przetwórstwa rolno-spożywczego. Z jednej strony, działania promocyjne finansowane ze środków funduszy promocji wpływają na zwiększenie świadomości konsumentów na temat jakości i cech, w tym zalet, produktów rolno-spożywczych, a co się z tym wiąże – przyczyniają się do wzrostu spożycia tych produktów. Z drugiej strony, działania te mają na celu poprawę jakości produkowanych wyrobów, zapewniają konkurencyjność krajowej branży rolno-spożywczej w warunkach globalnego rynku, a w konsekwencji ułatwiają zdobycie nowych rynków zbytu. Podejmowane działania wspierają hodowców i przetwórców branży rolno-spożywczej, służą ich integracji, a także ugruntowują pozycję polskich produktów rolnych na rynku unijnym i wybranych strategicznych rynkach światowych.

*Agnieszka Czubak
Zastępcza Dyrektora
Departamentu
Promocji i Jakości
Żywności
Ministerstwo Rolnictwa
i Rozwoju Wsi*

Poradnik eksportera

Rynek spożywczy w Izraelu szansą dla eksporterów polskiej żywności?

Izrael jest zaawansowaną technologicznie gospodarką rynkową o zróżnicowanym sektorze produkcyjnym. Głównym partnerem importowym w sektorze żywności Izraela jest Unia Europejska, która pozostaje także głównym rynkiem eksportowym tego kraju. Konsumenci izraelscy są wyrafinowani i lubią kosmopolityczne smaki. Pomimo wysokich cen żywności i kosztów utrzymania, Izraelczycy nadal są skłonni płacić więcej za produkty o wysokiej wartości.

Rynek izraelski, choć o relatywnie małej liczbie ludności, jest bardzo chłonnym rynkiem konsumentkim. Można zauważyć, że konsumenci izraelscy przeznaczają na zakup artykułów spożywczych zdecydowanie większe środki, niż sugerowałaby to liczba ludności. Obywatele Izraela wydają ponad 16,7% swoich dochodów na żywność i napoje. Wielkość wydatków na konsumpcję prywatną w ujęciu realnym rosła w ostatnich 16 latach średnio o 3,2% rocznie, a w wydatkach na żywność średni roczny wzrost spożycia wynosił 1,4% na mieszkańca.

Duży udział wydatków na żywność w wydatkach ogółem izraelskich gospodarstw domowych wynika

IZRAEL

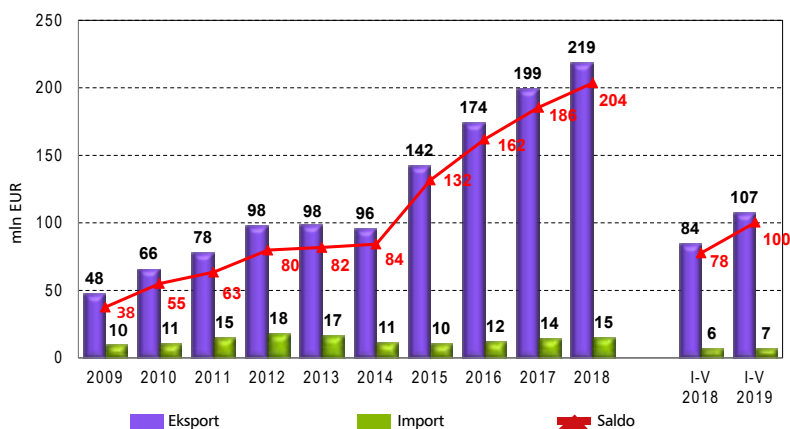
Powierzchnia kraju	22 072 km ²
Liczba ludności	8,8 mln
Przyrost naturalny (rocznie)	2%
Język	hebrajski arabski angielski
Waluta-nowy izraelski szekel	1 ILS ≈ 1,1155 PLN
Strefa czasowa	UTC + 2
PKB (w cenach bieżących)	369,7 mld USD
Stopa wzrostu PKB (roczna)	3,3%
PKP per capita (w cenach bieżących)	42 452 USD
Stopa Inflacji	-0,3%
Stopa bezrobocia	3,7%
Podatki	PIT 10-50 % CIT 23 % VAT 17 %
Ocena ryzyka kraju wg COFACE	A2
Pozycja wg „Doing Business” (1–190)	49

między innymi z wysokiego poziomu cen produktów spożywczych na rynku detalicznym. Związane to jest z ograniczoną konkurencją wewnętrzną i zewnętrzną.

Izraelski przemysł spożywczy odznacza się dużą koncentracją. Spośród ponad 1100 producentów żywności, tylko pięciu z nich ma łączny udział w rynku wynoszący prawie 50%. W 2017 r. pięciu największych producentów i importerów żywności (Tnuva, Strauss, Osem, The Central Bottling Company i Unilever) zarobiło wspólnie 17,5 mld ILS, z łącznych przychodów rynkowych w wysokości 35,7 mld ILS. Shufersal – wiodący sprzedawca żywności w Izraelu – ma markę własną, której całkowita sprzedaż wyniosła 2,5 mld ILS, co czyni ją piątą co do wielkości firmą na rynku FMCG.

Izraelska branża rolno-spożywcza przez wiele lat skutecznie wywierała naciski na rząd w celu zapewnienia wysokiej ochrony rynku wewnętrznego przed zagraniczną konkurencją. Dopiero w ciągu ostatnich kilku lat, w wyniku wzrastającej presji konsumentów, domagających się obniżenia cen, liberalizacji rynku i zniesienia ograniczeń importowych, rząd izraelski wprowadził szereg zmian, m.in. zredukował część barier importowych i zniósł cła na określone grupy towarów żywnościowych. Działania te natychmiastowo przełożyły się na zwiększenie importu żywności do Izraela, który w roku 2017 osiągnął najwyższy poziom w historii.

Obroty handlu zagranicznego towarami rolno-spożywczymi Polski z Izraelem w latach 2009–2018 i w okresie I–V 2019 r.

Import według kraju wysyłki

Źródło: opracowanie Biura Analiz i Strategii KOWR na podstawie wstępnych danych Ministerstwa Finansów, 2019 r. dane wstępne.

Przykładowe ceny wybranych produktów spożywczych w sprzedaży internetowej w Izraelu			
produkt	ilość	cena w ILS	cena w zł
filet z kurczaka	1 kg	29,90	33,54
cały kurczak	1 kg	16,90	18,96
stek wołowy	1 kg	79,90	89,62
makaron świderki	0,5 kg	7,90	8,86
płatki śniadaniowe	0,5 kg	26,90	30,17
czekolada	100 g	7,90	8,86
ser żółty gouda	100 g	11,59	13,00
sok jabłkowy	1 l	10,90	12,23
łosoś wędzony	100 g	23,90	26,81
herbata	25 torebek	10,70	12,00
herbatniki	600 g	10,80	12,11
chleb	1 kg	19,90	22,32
masło	220 g	12,90	14,47
jogurt	200 g	5,90	6,62
jaja	6 szt.	14,90	16,71
ziemniaki (białe)	1 kg	5,90	6,62

Opracowanie własne (kurs NBP z dnia 28.08.2019).

Ogólne gusta i preferencje izraelskich konsumentów:

- konsumpcja żywności w Izraelu na jednego mieszkańca wynosi około 3722 kalorii dziennie. Jest to jeden z najwyższych poziomów na świecie i od 15 lat utrzymuje się na stabilnym poziomie;
- w porównaniu z europejską izraelska dieta charakteryzuje się wysokim spożyciem owoców, warzyw i drobiu. Konsumpcja przetworów mlecznych w Izraelu jest stosunkowo niska w porównaniu do Europy, natomiast spożycie mięsa jest wyższe niż w Europie;
- izraelscy konsumenci zwykle domagają się produktów koszernych, a wiele sieci supermarketów prowadzi sprzedaż wyłącznie takiej żywności. Podobnie, wiele hoteli, restauracji i odbiorców przemysłowych zamawia tylko produkty koszerne;
- ponieważ dochody obywateli wzrosły, konsumenci stali się z jednej strony bardziej świadomi kwestii zdrowotnych, tym samym przenosząc popyt na zdrową żywność: z obniżoną zawartością tłuszczu, soli, cukru, bez glutenu, ale jednocześnie nadal kupując produkty delikatesowe wysokiej jakości takie, jak czekolada i sery;
- rośnie spożycie produktów stanowiących alternatywę dla produktów mlecznych;
- Izraelczycy coraz częściej poszukują wysokiej jakości produktów z wołowiny i owoców morza;

– lokalni producenci żywności, importerzy, detaliści i restauracje dostosowują linie produktów i menu do rosnącej populacji wegan, vegetarian i osób wrażliwych na gluten.

Ograniczone zasoby ziemi i wody w Izraelu wykluczają samowystarczalność rolnictwa. Kraj odnotowuje znaczne deficyty handlowe w zakresie żywności i produktów rolnych, importując duże ilości zbóż paszowych i znaczne ilości produktów rolnych ukierunkowanych na konsumentów. Pomimo dużej wartości eksportu własnego Izrael pozostaje importerem netto wszystkich głównych kategorii produktów spożywczych. Przy wyborze konkretnego produktu izraelscy importerzy kierują się dwoma głównymi względami – jakością i ceną.

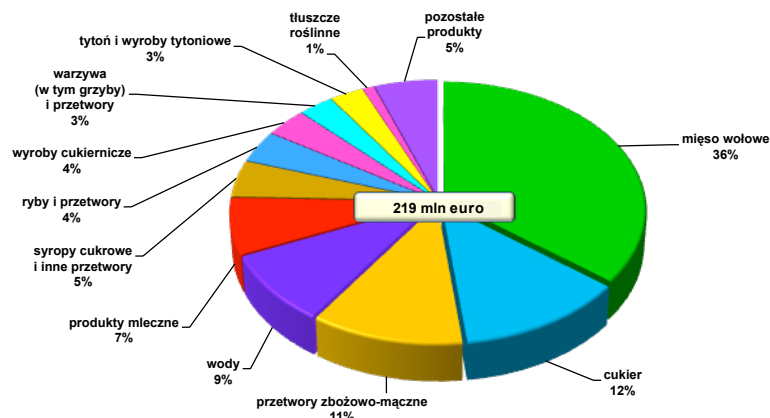
W 2018 r. całkowite wydatki na żywność przekroczyły 133 mld ILS (ok. 148 mld zł), a import żywności do Izraela wyniósł 13 mld ILS (ok. 14 mld zł). Unia Europejska jest największym partnerem handlowym Izraela, a prawie 40% całego eksportu żywności tego kraju trafia do państw członkowskich.

W 2018 r. Unia Europejska wyeksportowała do Izraela produkty rolno-spożywcze za 1955 mln euro (1,4% całego eksportu UE w tej kategorii), natomiast import wyniósł 874 mln euro. Kluczowymi produktami sprzedawanymi przez EU do Izraela były żywe zwierzęta (175 mln euro), czekolada, słodycze i lody (158 mln euro), cukier (148 mln euro), makarony, pieczywo i wyroby ciastkarskie (140 mln euro), alkohole (106 mln euro) oraz wołowina (98 mln euro). Import z Izraela to przede wszystkim owoce tropikalne i cytrusowe (300 mln euro) oraz warzywa (133 mln euro).

Z roku na rok wzrasta też eksport żywności z Polski do Izraela – w 2018 r. wartość eksportu polskiej żywności osiągnęła niemal 931 mln zł i wzrosła w stosunku do roku poprzedniego o 9,2%. Jednocześnie wartość importu żywności z Izraela do Polski kształtowała się na poziomie 64 mln zł, a dynamika wzrostu w stosunku do 2017 r. wyniosła 7,4%.

Struktura towarowa eksportu rolno-spożywczego z Polski do Izraela w 2018 r.

Źródło: opracowanie Biura Analiz i Strategii KOWR na podstawie wstępnych danych Ministerstwa Finansów.

Głównymi polskimi produktami eksportowanymi do Izraela w 2018 r. były: mięso wołowe o wartości 78 mln euro, cukier – 27 mln euro, przetwory zbożowo-mączne – 25 mln euro, woda, w tym wody mineralne i gazowane – 20 mln euro oraz produkty mleczne – 15 mln euro. Natomiast Polska importowała głównie: syropy cukrowe i inne przetwory – 5 mln euro, cukier – 4 mln euro, soki owocowe i warzywne – 3 mln euro, wina – 1 mln euro.

Dane za okres od stycznia do maja 2019 r. w porównaniu do analogicznego okresu roku ubiegłego wskazują, że tendencja wzrostowa zostanie utrzymana także w roku bieżącym – wartość eksportu wyniosła 107 mln euro, natomiast w 2018 r. – 84 mln euro, w przypadku importu wartość wyniosła odpowiednio – 7 mln euro i 6 mln euro.

Na konkurencyjność polskich produktów wpływają stosunkowo niskie koszty produkcji i transportu. Ponadto z uwagi na fakt, że UE jest największym rynkiem dla izraelskiego eksportu produktów rolnych i spożywczych, izraelskie ustawodawstwo dotyczące żywności oraz system normalizacji są coraz bardziej

zharmonizowane z normami europejskimi. Eksporterzy muszą jednak rozważyć kwestię kosztów uzyskania certyfikatu koszerności. Koszerna certyfikacja nie jest co prawda prawnym wymogiem przy imporcie większości żywności do Izraela (z wyjątkiem wołowiny, drobiu oraz innego mięsa i ich produktów), ale produkty niekoszerne mają jednak znacząco mniejszy udział w rynku, ponieważ większość supermarketów odmawia ich sprzedaży.

Na detalicznym rynku żywności dominującą rolę odgrywają wielkie sieci sprzedaży (super- i hipermarkety), wyłącznie o kapitale izraelskim, a dopełniają go osiedlowe sklepy spożywcze, minimarkety, sklepy mięsne, sklepy z żywnością organiczną. Sprzedaż w sieciach supermarketów stanowi ponad 60% całkowitej sprzedaży detalicznej na rynku spożywczym. Izraelska sprzedaż szybkosztywnych towarów konsumpcyjnych (FMCG) osiągnęła w 2018 r. ponad 12 mld USD, z czego 9 mld USD stanowiła sprzedaż produktów spożywczych.

Większość rynku sprzedaży detalicznej należy do dwóch ogólnokrajowych sieci supermarketów: Shufersal i Yinet Bitan, posiadających łącznie ponad 450 wielkich sklepów. Obok nich dynamicznie rozwija się sieć, obejmująca łańcuch mniejszych sieci (od kilkunastu do kilkudziesięciu sklepów każda), takich jak: Ramy Levy, Victory, Machsaney Lahav, Super Dush, należących do różnych właścicieli, ale posiadających wspólny mechanizm zakupów hurtowych, co umożliwia im osiąganie lepszych warunków nabywania towarów.

Struktura towarowa importu rolno-spożywczego z Izraela do Polski w 2018 r.

Import według kraju wysyłki

Źródło: opracowanie Biura Analiz i Strategii KOWR na podstawie wstępnych danych Ministerstwa Finansów, 2019 r. dane wstępne.

Balans podaży żywności w Izraelu w 2017 r.			
wybrane produkty	wolumen w tonach		
	produkcja	import	eksport
zboża i produkty zbożowe	165 921	2 569 457	146 286
ziemniaki i skrobia	575 735	26 576	207 799
cukier i słodycze	2 343	468 816	75 486
miód	3 500	1 976	-
warzywa	1 377 489	157 018	301 062
cytrusy	583 289	331 801	218 930
świeże owoce z wył. cytrusów	881 492	92 808	190 715
oleje roślinne rafinowane	133 211	133 210	4 614
masło	5 851	2 383	242
wołowina	58 801	66 644	11 415
kurczaki	421 909	522	3 967
podroby	9 651	4 061	-
jaja	124 440	5 918	-
ryby	9 651	67 239	1 758
mleko i produkty mleczne	1 655 675	146 679	51 060
kawa	-	134 141	14 290
herbata	-	1 741	175

Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego Izraela (www.cbs.gov.il).

Poza nimi funkcjonują także niezależne małe sieci, liczące od kilku do kilkunastu sklepów każda, takie jak: Kol-Bo Hatzi- Hinam, Tiv-Taam, Cost 365 i inne. Na uwagę zasługują sieci Victory i Tiv Taam, które pomimo niskiego udziału w rynku, znane są ze sprzedaży produktów żywnościowych bez certyfikatów koszerności, w tym produktów importowanych z Europy Wschodniej. Należy odnotować rosnący udział w rynku detalistów spoza obszaru koszerności, który w 2017 r. wyniósł blisko 8%.

Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa organizuje w tym roku po raz pierwszy misję handlową i stoisko narodowe na najważniejszych targach spożywczych w Izraelu – ISRAFOOD, odbywających się w Tel Awiwie w dniach 26–28 listopada 2019 r.

Przedsiębiorcy zainteresowani uzyskaniem szczegółowych informacji na temat możliwości promocji swojej oferty oraz eksportu żywności do Izraela mogą kontaktować z Departamentem Wsparcia Eksportu w KOWR lub Zagranicznym Biurem Handlowym PAIH w Tel Awiwie.

Departament Wsparcia Eksportu KOWR

Sytuacja na rynkach rolnych

RYNEK ZBÓŻ

Światowe zbiory zbóż w bieżącym sezonie (2019/2020) są prognozowane na poziomie 2167 mln ton, o blisko 2% wyższym niż w poprzednim sezonie, ale nieznacznie (o 0,3%) niższym od rekordowych zbiorów w sezonie 2016/2017 (2174 mln ton). Pomimo dobrych zbiorów, przy przewidywanym wzroście zużycia (o 1%, do 2176 mln ton), zapasy na koniec sezonu ulegną obniżeniu o 1%, do 622 mln ton.

W Unii Europejskiej zbiory zbóż mogą być o 8% większe niż przed rokiem i wynieść 307 mln ton. Wzrost zbiorów przewidywany jest dla krajów WNP o 5%, do 228 mln ton. Bardzo dobre zbiory zbóż prognozowane są w Federacji Rosyjskiej (wzrost o 4%, do 111 mln ton) i na Ukrainie (wzrost o 8%, do rekordowego poziomu – 75 mln ton). Kraje te, ze względu na wysoki poziom zasobów, nadal będą dysponowały dużymi nadwyżkami zbóż.

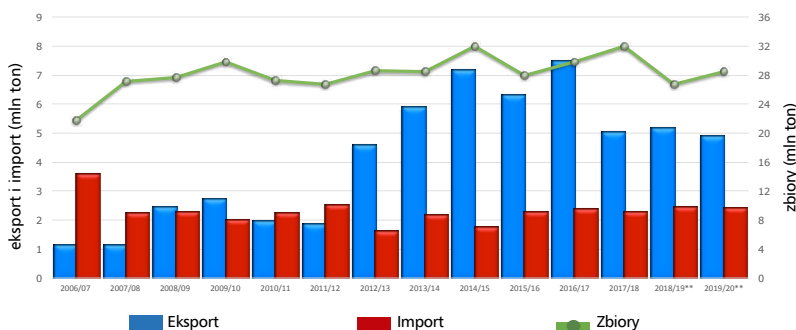
Przewiduje się, że w sezonie 2019/2020 zwiększą się światowe obroty zarówno pszenicą, jak i zbożami paszowymi. Zapotrzebowanie na ziarno wzrośnie m.in. na tradycyjnych rynkach zbytu unijnego zboża, tj. w Afryce Północnej i na Bliskim Wschodzie.

W Polsce w 2019 r. powierzchnia zasiewów zbóż podstawowych z mieszankami wyniosła około 7,2 mln ha, o 1% więcej niż przed rokiem. Plony zbóż mogą być o 7% wyższe od ubiegłorocznych i wynieść 3,44 t/ha¹. GUS wstępnie ocenił, że krajowe zbiory zbóż podstawowych z mieszankami zbożowymi w 2019 r. (bez kukurydzy, prosa i gryki) ukształtują się na poziomie 24,6 mln ton wobec 22,8 mln ton w 2018 r. Wysokie temperatury powietrza w lipcu br., przy niewielkich opadach deszczu, przyczyniły się do pogłębienia niedoborów wody. Według IUNG-PIB susza rolnicza występu-

jąca zwłaszcza w środkowej części Polski, stwarza największe zagrożenie dla upraw kukurydzy. W tej sytuacji przewiduje się, że krajowe zbiory zbóż ogółem (łącznie z kukurydzą, prosem i gryką) w sezonie 2019/2020 mogą wynieść 28–29 mln ton wobec 26,8 mln ton w 2018 r.

Na początku sezonu 2019/2020 mniejsze zapasy niż przed rokiem, przy przewidywanym poziomie zbiorów oraz dużej konkurencji ze strony krajów położonych nad Morzem Czarnym, mogą przyczynić się do zmniejszenia eksportu. Biorąc pod uwagę czynniki popytowo-podażowe prognozuje się, że eksport zbóż i przetworów zbożowych z Polski może ukształtować się na poziomie 4,9 mln ton, o 5% niższym niż w poprzednim sezonie. Import ziarna zbóż i przetworów zbożowych może być zbliżony do poziomu notowanego w poprzednim sezonie i wynieść 2,4 mln ton.

Rynek zbóż w Polsce – zbiory i handel zagraniczny*

* eksport i import ziarna i przetworów zbożowych w przeliczeniu na ziarno

** zbiory 2019 r., eksport i import – prognoza KOWR

Źródło: obliczenia Biura Analiz i Strategii Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa na podstawie danych GUS i Ministerstwa Finansów.

Szacuje się, że w sezonie 2019/2020 nastąpi niewielkie zwiększenie krajowego popytu na zboża z uwagi na większą niż rok wcześniej produkcję zwierzęcą, zwłaszcza drobiu. Przewiduje się, że

1. Wstępny szacunek głównych ziemioplodów rolnych i ogrodniczych w 2019 r., Informacje sygnałowe GUS, publikacja z 31 lipca 2019 r.

łączne krajowe zapotrzebowanie na zboże w sezonie 2019/2020 prawdopodobnie będzie większe o blisko 1% niż w poprzednim roku gospodarczym i przekroczy 25,4 mln ton.

Dostawy zbóż do skupu z nowych zbiorów, zarówno na świecie, jak i w Polsce, przyczyniły się do obniżenia cen ziarna. W krajowym skupie w lipcu 2019 r. cena pszenicy (według danych GUS) ukształtowała się na poziomie 676 zł/t, o 11% niższym niż w poprzednim miesiącu. Za jęczmień przeciętnie uzyskiwano 615 zł/t, o 16% mniej niż miesiąc wcześniej. W tym czasie cena żyta uległa obniżeniu o 18%, do 578 zł/t. Pomimo tak dużego spadku, cena żyta była o 3% wyższa niż przed rokiem, co było efektem dużego wzrostu cen tego zboża w poprzednim sezonie. Natomiast ceny pszenicy i jęczmienia w porównaniu z notowaniami sprzed roku były niższe odpowiednio o 2,5% i o 2%.

W kolejnych miesiącach sezonu 2019/2020 ceny zbóż na świecie będą pozostawały pod presją dużej podaży ziarna, zwłaszcza pochodzącego z Europy Wschodniej (Rosja i Ukraina). W UE na poziom cen mogą mieć dodatkowo wpływ większe niż w sezonie 2018/2019 zasoby zbóż. Ceny w Polsce będą się kształtowały przede wszystkim pod wpływem cen na rynku unijnym. Ocenia się, że ceny zbóż w kraju do końca 2019 r. mogą być na poziomie niższym od obserwowanego w analogicznych okresach 2018 r., pomimo przewidywanego ich wzrostu, w miarę wyczerpywania się zapasów.

RYNEK WIEPRZOWINY

Według prognozy Departamentu Rolnictwa USA z kwietnia 2019 r. światowa produkcja wieprzowiny w 2019 r. może wynieść 108,5 mln ton i prawdopodobnie będzie o 4% mniejsza niż w 2018 r. Do spadku przyczyni się m.in. znaczne zmniejszenie produkcji (o około 5,5 mln ton, o 10%) w Chinach, które są największym światowym producentem wieprzowiny. Ograniczenie produkcji w tym kraju będzie wynikiem dużej redukcji pogłowia świń, spowodowanej rozprzestrzeniającym się wirusem ASF².

Pomimo zmniejszenia pogłowia na rynku unijnym w grudniu 2018 r., będącego konsekwencją niskich cen żywca wieprzowego w 2018 r., produkcja wieprzowiny w UE w 2019 r. w ocenie Komisji Europejskiej prawdopodobnie utrzyma się na poziomie zbliżonym do odnotowanego w roku

2018 i wyniesie 24,2 mln ton³. Jednak zmniejszenie liczebności loch i loch prośnych w grudniu 2018 r. (w obu przypadkach o 3%) prawdopodobnie będzie skutkowało spadkiem pogłowia trzody chlewnej ogółem w UE w kolejnych okresach spisowych.

Na skutek utrzymującego się w 2017 r. i w pierwszym półroczu 2018 r. trendu wzrostowego w krajowym pogłowie świń produkcja żywca wieprzowego w 2018 r., według wstępnych danych GUS, wyniosła 2530 tys. ton (1973 tys. ton mpc.) i była o 4% większa niż w roku 2017.

W drugim półroczu 2018 r. nastąpiło pogorszenie opłacalności chowu trzody chlewnej, wynikające z potaniaenia żywca wieprzowego względem zbóż i pasz, co przyczyniło się do spadku pogłowia świń. W grudniu 2018 r. pogłowie trzody chlewnej liczyło 11 028 tys. szt., o 7,4% mniej niż przed rokiem⁴. Spadki, w odniesieniu do grudnia 2017 r., odnotowano prawie we wszystkich grupach produkcyjno-użytkowych (oprócz tuczników – wzrost o 0,2%). Największy spadek (o 18%) nastąpił w grupie świń na chów o wadze 50 kg i więcej, w tym loch – o 18%, a loch prośnych – o 18,7%, co wskazuje na duże prawdopodobieństwo dalszego spadku pogłowia świń ogółem w kolejnych okresach spisowych. IERiGŻ-PIB ocenił, że w czerwcu 2019 r. pogłowie świń mogło być o 5–7% mniejsze niż przed rokiem i prawdopodobnie liczyło 11,0–11,2 mln szt. Jednocześnie, zdaniem ekspertów IERiGŻ-PIB, znaczący spadek pogłowia macior pozwala przewidywać, że proces odbudowy krajowego pogłowia trzody chlewnej może być długotrwały. W 2019 r., na skutek zmniejszenia liczebności pogłowia, krajowa produkcja żywca wieprzowego może być o około 3% mniejsza niż w 2018 r. i wynieść 2460 tys. ton (1914 tys. ton mpc.)⁵.

W 2019 r. wzrost popytu na unijną wieprzowinę ze strony krajów azjatyckich, a zwłaszcza Chin, wpływa korzystnie na poziom eksportu tego mięsa z UE. W okresie pierwszych pięciu miesięcy 2019 r. z UE wyeksportowano 1,9 mln ton produktów wieprzowych (w ekwiwalencie tusz), o 15% więcej niż przed rokiem. Eksport z UE do Chin był o 43% większy niż przed rokiem i wyniósł 813 tys. ton, a do Japonii – o 6% większy i osiągnął 204 tys. ton.

3. Short-term outlook for EU agricultural markets in 2019 and 2020, Summer 2019.

4. Zwierzęta gospodarskie w 2018 r., GUS, lipiec 2019 r.

5. Prognoza pogłowia świń, produkcji żywca wieprzowego i handlu zagranicznego w 2019 r. na podstawie „Rynek Mięsa – Stan i Perspektywy”, nr 56, czerwiec 2019 r., IERiGŻ-PIB, MRiRW.

2. Livestock and Poultry: World Markets and Trade, USDA FAS, April 2019.

Odbiorcami wieprzowiny z UE były również: Korea Południowa, Filipiny, Hongkong i USA⁶.

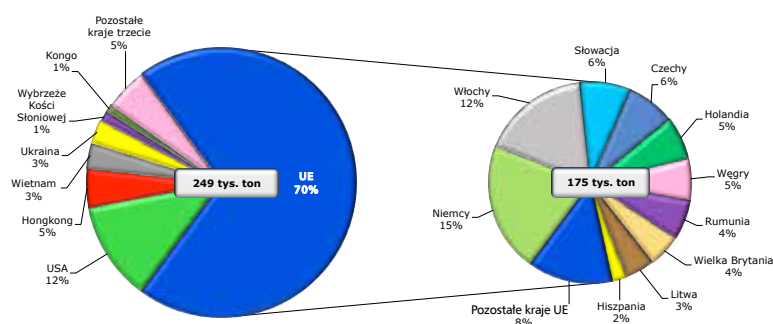
W okresie styczeń–maj 2019 r. na rynek unijny zaimportowano 14 tys. ton produktów wieprzowych (w ekwiwalencie tusz), o 4% mniej niż przed rokiem. Głównymi dostawcami były Szwajcaria (7 tys. ton), Norwegia i Serbia (po 2 tys. ton).

W całym 2019 r. Komisja Europejska prognozuje 12% wzrost eksportu produktów wieprzowych poza obszar celny UE, który będzie wynikiem dużego popytu na produkty wieprzowe z Chin, a także z Japonii, Ukrainy i Wietnamu. Na skutek przewidywanej mniejszej unijnej produkcji żywca wieprzowego zwiększyć może się również import produktów wieprzowych do UE, ale jego wolumen będzie nadal niewielki.

Polska należy do grona największych unijnych eksporterów wieprzowiny poza obszar UE, plasując się w 2019 r. na piątym miejscu pod względem wolumenu eksportu tego asortymentu (z 6% udziałem), po Hiszpanii (24%), Niemczech (23%), Danii (14%) i Holandii (13%). Jednocześnie około 73% wolumenu produktów wieprzowych z Polski eksportowanych jest do krajów Unii Europejskiej. W pierwszym półroczu 2019 r. z Polski wyeksportowano 398 tys. ton produktów wieprzowych (w ekwiwalencie tusz), o 1% mniej niż przed rokiem⁷. W strukturze asortymentowej dominowało mięso świeże i mrożone (62%). W pierwszym półroczu 2019 r., podobnie jak przed rokiem, wyeksportowano 249 tys. ton mięsa wieprzowego (w wadze produktu). Mięso wywożono głównie do krajów UE, m.in.: do Niemiec (37 tys. ton – 15%), Włoch (30 tys. ton – 12%), na Słowację (14 tys. ton – 6%) i do Republiki Czeskiej (14 tys. ton – 6%), a odbiorcami spoza UE były m.in.: USA (30 tys. ton – 12%), Hongkong (12 tys. ton – 5%), Wietnam (8 tys. ton – 3%) i Ukraina (7 tys. ton – 3%).

Od stycznia do czerwca 2019 r. do Polski zaimportowano 445 tys. ton żywca, mięsa, tłuszczów i przetworów wieprzowych (w ekwiwalencie tusz), o 8% mniej niż w tym samym okresie 2018 r. Mięsa, stanowiącego 79% w imporcie, przywieziono 345 tys. ton (w wadze produktu), o 8% mniej. Do-

Kierunki eksportu mięsa wieprzowego* z Polski w okresie I–VI 2019 r.

* CN 0203

Źródło: opracowanie Biura Analiz i Strategii KOWR na podstawie wstępnych danych Ministerstwa Finansów.

stawcami były wyłącznie kraje UE, a największy udział miała Belgia (29% – 102 tys. ton), Niemcy (23% – 79 tys. ton), Dania (17% – 58 tys. ton), Holandia (11% – 37 tys. ton) i Hiszpania (10% – 35 tys. ton).

Jednocześnie import trzody chlewnej do Polski wyrażony w sztukach zmniejszył się o 13%, do 3,4 mln szt., w tym import prosiąt i warchlaków wyniósł 3 mln szt.

W 2019 r. w ocenie IERiGŻ-PIB eksport żywca, mięsa i przetworów wieprzowych z Polski w ujęciu ilościowym wzrosł o 2%, czemu sprzyjać będzie rosnący popyt na wieprzowinę w krajach azjatyckich, m.in. w Chinach (które ograniczają pogłowie świń z powodu postępującej na terenie kraju choroby ASF), Japonii i Wietnamie. Import asortymentu wieprzowego również może wzrosnąć o około 2%.

W 2019 r. w związku z rosnącym popytem na wieprzowinę ze strony krajów azjatyckich (zwłaszcza Chin), przy utrzymaniu wolumenu unijnej produkcji wieprzowiny na poziomie z roku ubiegłego, u głównych unijnych producentów i eksporterów wieprzowiny przeważają wzrosty cen żywca. W lipcu 2019 r. unijni dostawcy za świnię rzeźne klasy E uzyskiwali przeciętnie 175,58 euro/100 kg masy poubojowej schłodzonej, o 1% mniej niż w czerwcu 2019 r., ale odpowiednio o 21% i 31% więcej niż w lipcu 2018 r. i w styczniu 2019 r.

W Polsce poziom cen trzody chlewnej jest determinowany zmianami cenowymi u liczących się unijnych producentów wieprzowiny. W lipcu 2019 r. (dane GUS) krajowe zakłady mięsne skupowały świnię rzeźną średnio po 5,64 zł/kg, o 2% taniej niż w czerwcu br., ale o 20% drożej niż przed rokiem.

W kolejnych miesiącach 2019 r., na skutek rosnącego popytu importowego na unijną wieprzowinę ze strony Chin i innych krajów azjatyckich dotknię-

6. Dane KE Committee for the Common Organisation of the Agricultural Markets, 18 July 2019.

7. Wyniki polskiego handlu zagranicznego asortymentem wieprzowym dotyczą świń gatunków domowych i produktów z tych zwierząt, tj. wybranych towarów z pozycji CN: 0103, 0203, 0209 oraz 1601, 1602 i 0210 i zostały obliczone przez analityków Biura Analiz i Strategii Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa na podstawie wstępnych danych Ministerstwa Finansów. Wyniki te obejmują wymianę z państwami UE i krajami trzecimi. Wolumen przedstawiono w ekwiwalencie tusz.

tych chorobą ASF, przy prognozowanej mniejszej krajowej produkcji (o 3%), ceny skupu żywca wieprzowego prawdopodobnie będą wykazywały dalszy wzrost, a ich poziom może być znacznie wyższy od notowanego w analogicznych okresach 2018 r. Wzrost krajowych cen będzie stymulowany sytuacją podażowo-popytową na rynku unijnym, tj. utrzymaniem poziomu unijnej produkcji z roku ubiegłego, przy dużym eksporcie do krajów trzecich, co powinno umożliwić krajowym producentom lokowanie większych partii towaru w krajach UE.

RYNEK WOŁOWINY

W Unii Europejskiej, zarówno w czerwcu, jak i w grudniu w 2018 r., utrzymywała się spadkowa tendencja w pogłowie bydła. Z danych Komisji Europejskiej wynika, że w końcu 2018 r. pogłowie bydła liczyło 87,5 mln szt. i było o 1,5% mniejsze niż w grudniu 2017 r. Spadek pogłowia odnotowano m.in. w Niemczech (o 3%), we Francji (o 2%), w Irlandii i we Włoszech (po 1%), a wzrost m.in. w Hiszpanii (o 1%) i w Polsce (o 2%).

W okresie pierwszych czterech miesięcy 2019 r. wielkość ubojów w całej UE była nieco mniejsza (o 0,2%) niż przed rokiem. Na ich ograniczenie wpływ miał m.in. mniejszy eksport żywca wołowego do Turcji oraz niepewna sytuacja w handlu wołowiną z Wielką Brytanią i Irlandią po Brexicie. Komisja Europejska prognozuje, że w 2019 r. produkcja wołowiny w UE może być o 1% mniejsza niż w 2018 r. i wynieść 7,9 mln ton⁸.

W Polsce, na skutek utrzymującego się trendu wzrostowego w pogłowie bydła, krajowa produkcja wołowiny w 2018 r. wzrosła o 2% w odniesieniu do 2017 r. i wyniosła 1106 tys. ton (573 tys. ton

mpc.). W grudniu 2018 r. nastąpił dalszy wzrost krajowego pogłowia bydła do 6183 tys. szt. (o 2,4% w odniesieniu do grudnia 2017 r.). Liczebność młodego bydła w wieku 1–2 lat zwiększyła się o 3,8%, stado bydła w wieku powyżej 2 lat wzrosło o 3,3%, a cieląt zmniejszyło się nieznacznie – o 0,2%⁹.

W ocenie IERiGŻ-PIB w czerwcu 2019 r. krajowe pogłowie bydła mogło być o 1% większe niż przed rokiem i wynieść około 6250 tys. szt. W efekcie utrzymującego się wzrostu pogłowia bydła i zwiększonego spożycia wewnętrznego krajowa produkcja wołowiny w 2019 r. (prognoza IERiGŻ-PIB) może osiągnąć poziom 1125 tys. ton (584 tys. ton mpc.), o 2% wyższy niż w roku 2018¹⁰.

Na początku 2019 r. wyniki handlowe unijnego eksportu produktów wołowych i cielęcych uległy poprawie. Znaczny spadek dostaw do Turcji był rekompensowany zwiększonymi zamówieniami ze strony m.in.: Izraela, Algierii, Ghany, Bośni i Hercegowiny oraz Chin.

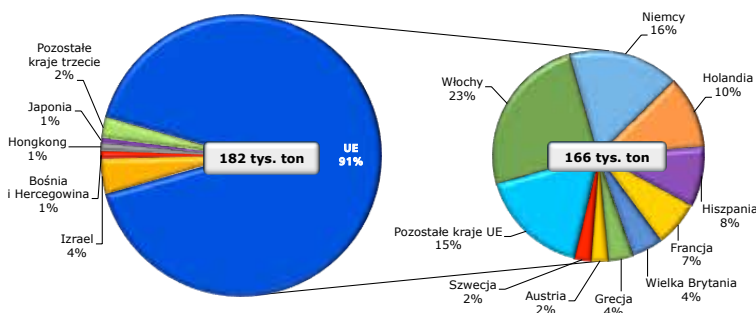
W okresie styczeń–maj 2019 r. z UE wywieziono 305 tys. ton produktów wołowych i cielęcych (w ekwiwalencie tusz), o 2% więcej niż przed rokiem. Najwięcej asortymentu wołowego sprzedano do Hongkongu (29 tys. ton, spadek eksportu o 12% w odniesieniu do analogicznego okresu 2018 r.), Algierii (24 tys. ton, wzrost o 29%), Izraela (22 tys. ton, wzrost o 23%) i Ghany (18 tys. ton, wzrost o 10%)¹¹.

Import produktów wołowych i cielęcych do UE w okresie pięciu miesięcy 2019 r. był o 5% mniejszy niż przed rokiem i wyniósł 136 tys. ton (w ekwiwalencie tusz). Importowany asortyment pochodził głównie z Brazylii (53 tys. ton), Argentyny (31 tys. ton) i Urugwaju (22 tys. ton).

W całym 2019 r. Komisja Europejska przewiduje 15% wzrost unijnego eksportu produktów wołowych, który będzie m.in. efektem zwiększonego popytu na wołowinę ze strony dotychczasowych odbiorców (m.in. Izraela, Filipin, Bośni i Hercegowiny) oraz dostępu do nowych rynków zbytu. Jednocześnie wolumen unijnego importu wołowiny może być o 2% mniejszy¹².

Polska, po Irlandii, Hiszpanii, Francji i Holandii, jest liczącym się unijnym eksporterem wołowiny do krajów trzecich. Jednak przeważająca część (ponad 90%) eksportowanego wolumenu trafia do krajów

Kierunki eksportu mięsa wołowego* z Polski w okresie I–VI 2019 r.

* kody CN 0201 i 0202

Źródło: opracowanie Biura Analiz i Strategii KOWR na podstawie wstępnych danych Ministerstwa Finansów.

8. Short-term outlook for EU agricultural markets in 2019 and 2020, Summer 2019.

9. Zwierzęta gospodarskie w 2018 r., GUS, lipiec 2019 r.

10. Prognoza pogłowia bydła, produkcji żywca wołowego i handlu zagranicznego w 2019 r. na podstawie „Rynek Mięsa – Stan i Perspektywy”, nr 56, czerwiec 2019 r., IERiGŻ-PIB, MRiRW.

11. Beef & Veal Market Situation, CMO Committee, 18 July 2019.

12. Short-term outlook for EU agricultural markets in 2019 and 2020, Summer 2019.

UE. Sprzyja temu m.in. konkurencyjna cena żywca wołowego w Polsce na tle cen innych unijnych producentów, która jest przeciętnie o 10–19% niższa od średniej ceny w UE.

Na początku 2019 r. na skutek m.in. ograniczenia sprzedaży produktów wołowych do Turcji, która była znaczącym odbiorcą polskiej wołowiny w 2018 r., wyniki eksportowe tego asortymentu z Polski uległy pogorszeniu. W pierwszym półroczu 2019 r. z kraju wyeksportowano 227 tys. ton żywca, mięsa oraz przetworów wołowych i cielęcych (w ekwiwalencie tusz), o 8% mniej niż przed rokiem¹³. Przedmiotem wywozu było głównie mięso (90% udziału), którego wyeksportowano 182 tys. ton (w wadze produktu), przede wszystkim do krajów UE. Unijnymi odbiorcami mięsa wołowego z Polski były m.in.: Włochy (23% – 42 tys. ton), Niemcy (15% – 28 tys. ton), Holandia (10% – 18 tys. ton), Hiszpania (8% – 15 tys. ton) oraz Francja (6% – 12 tys. ton), a spoza UE – przede wszystkim Izrael (4% – 7 tys. ton). Niewielki udział w strukturze geograficznej eksportu miały Japonia i Macedonia (po 1%). Do krajów tych w 2019 r. odnotowuje się dużą dynamikę wzrostu eksportu.

W okresie sześciu miesięcy 2019 r. do Polski przywieziono 23 tys. ton żywca, mięsa oraz przetworów wołowych i cielęcych (w ekwiwalencie tusz), o 9% mniej niż przed rokiem. W wolumenie importu 53% stanowiło mięso, a 41% – bydło żywe.

Według prognozy IERiGŻ-PIB w 2019 r. eksport produktów wołowych i cielęcych z Polski może być o około 4% mniejszy, na skutek m.in. ograniczonego popytu na produkty wołowe ze strony Turcji, co jest związane z recesją gospodarczą w tym kraju. W pierwszym półroczu 2019 r. dostawy mięsa wołowego do Turcji znacząco się zmniejszyły w odniesieniu do analogicznego okresu 2018 r. (z 21 tys. ton do 84 ton).

W 2019 r. (w ocenie IERiGŻ-PIB) import produktów wołowych i cielęcych do Polski może się zmniejszyć o około 8%, co będzie wynikało z prognozowanej większej produkcji żywca wołowego oraz zmniejszenia eksportu.

Od grudnia 2018 r. średnie unijne ceny zakupu żywca wołowego wykazują spadek. W lipcu 2019 r.

średnia cena zakupu bydła rzeźnego klasy R3 wyniosła 352,42 euro/100 kg masy poubojowej schłodzonej i była o 2% niższa niż w maju br. oraz o 5% niższa niż przed rokiem. Cena polskiej wołowiny tej klasy wyrażona w walucie unijnej ukształtowała się na poziomie 274,61 euro/100 kg masy poubojowej schłodzonej, o 22% niższym od średniej ceny w UE oraz najniższym wśród największych unijnych producentów i eksporterów wołowiny.

Na skutek postępującego procesu integracji i globalizacji na poziom cen produktów rolnych (w tym również wołowiny) w Polsce mają wpływ nie tylko uwarunkowania podażowo-popytowe w kraju, ale także sytuacja cenowa u największych producentów wołowiny w UE oraz kurs złotego względem euro. Jest to związane z dużym udziałem eksportu wołowiny w krajowej produkcji (w 2018 r. wyniósł on 82%).

Krajowe ceny skupu bydła rzeźnego od początku 2019 r. ulegają miesięcznym wahaniom. W lipcu 2019 r. (dane GUS) krajowi dostawcy za bydło ogółem (bez cieląt) przeciętnie uzyskiwali 6,22 zł/kg, a za młode bydło – średnio 6,36 zł/kg. Był to poziom cen o 3–4% wyższy niż w czerwcu br. Jednocześnie bydło ogółem było o 3% tańsze niż przed rokiem, a młode bydło – o 4% tańsze.

W drugim półroczu 2019 r., w ocenie IERiGŻ-PIB, krajowe ceny skupu bydła rzeźnego mogą kształtować się na poziomie zbliżonym do notowanego w analogicznym okresie roku 2018¹⁴. Ewentualnemu wzrostowi cen może sprzyjać prognozowany przez KE spadek produkcji wołowiny w UE, a także możliwość otwarcia nowych kierunków sprzedaży na produkty wołowe z Polski.

RYNEK DROBIU

W pierwszej połowie 2018 r. na rynku Unii Europejskiej odnotowano ograniczenie importu drobiu pochodzącego z Brazylii. Powstała w ten sposób luka podażowa skutkowałą zwiększeniem produkcji unijnej. Zgodnie z danymi Komisji Europejskiej produkcja drobiu w UE w 2018 r. osiągnęła 15,2 mln ton i była o 4,7% większa niż w roku 2017. KE prognozuje, że w całym 2019 r. produkcja drobiu zwiększy się o 2,5% i osiągnie 15,6 mln ton¹⁵. Wzrost produkcji drobiu w UE w 2019 r. determinowany będzie przede wszystkim stosunkowo wysokim poziomem cen w latach 2018–2019,

13. Wyniki polskiego handlu zagranicznego asortymentem wołowym i cielęcym dotyczą bydła gatunków domowych i produktów z tych zwierząt, tj. wybranych towarów z pozycji CN: 0102, 0201, 0202 oraz 1602 i 0210 i zostały obliczone przez analityków Biura Analiz i Strategii Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa na podstawie wstępnych danych Ministerstwa Finansów. Wyniki te obejmują wymianę z państwami UE i krajami trzecimi. Wolumen przedstawiono w ekwiwalencie tusz.

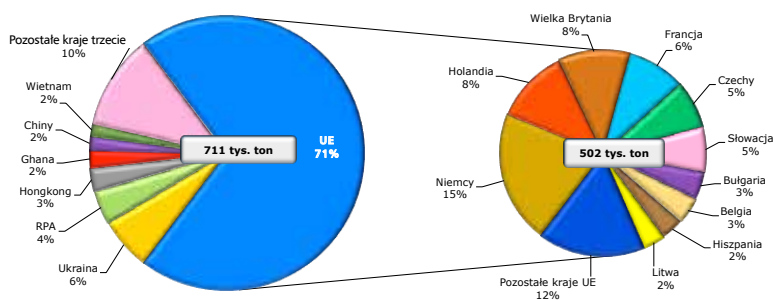
14. „Rynek Mięsa – Stan i Perspektywy”, nr 56, czerwiec 2019 r., IERiGŻ-PIB, MRiRW.

15. Short-term outlook for EU agricultural markets in 2019 and 2020, Summer 2019.

rosnącym eksportem na rynki pozaunijne oraz zwiększającym się popytem wewnętrznym.

Zgodnie z danymi GUS w 2018 r. tempo wzrostu produkcji drobiarskiej w Polsce było wolniejsze niż w roku 2017 i wyniosło ponad 4%¹⁶. Wyhamowanie dynamiki wzrostu produkcji było wynikiem przemian strukturalnych krajowego przemysłu drobiarskiego oraz wysokiego już wykorzystania mocy produkcyjnych.

Kierunki eksportu mięsa drobiowego* z Polski w okresie I–VI 2019 r.

* CN 0207

Źródło: opracowanie Biura Analiz i Strategii KOWR na podstawie wstępnych danych Ministerstwa Finansów.

Determinantami wzrostu produkcji drobiu w Polsce w 2019 r. są przede wszystkim popyt eksportowy oraz w mniejszym stopniu konsumpcja wewnętrzna. W okresie od stycznia do lipca 2019 r. (według GUS) w zakładach przemysłu drobiarskiego zatrudniających 50 i więcej pracowników wyprodukowano łącznie 1591 tys. ton mięsa drobiowego, o ponad 4% więcej niż przed rokiem. Według prognozy IERiGŻ-PIB produkcja drobiu w całym 2019 r. w odniesieniu do roku 2018 może wzrosnąć o około 8% do 2,8 mln ton (mpc.).

W okresie od stycznia do maja 2019 r. unijny eksport produktów drobiowych osiągnął 801 tys. ton i był o 12,3% większy niż przed rokiem. Głównymi kierunkami sprzedaży drobiu z UE do krajów trzecich były: Filipiny (82,5 tys. ton, wzrost wolumenu eksportu o 23%), Ghana (79 tys. ton, wzrost o 13%), Ukraina (69 tys. ton, wzrost o 1%). Największą dynamikę wzrostu odnotowano w eksporcie do RPA (61 tys. ton, wzrost o 130%) oraz do Wietnamu (48 tys. ton, wzrost o 38%)¹⁷.

Zgodnie z prognozą KE w 2019 r. tempo wzrostu unijnego eksportu drobiu na rynki krajów trzecich będzie wolniejsze niż w roku 2018 i wyniesie

3%. Do spowolnienia dynamiki wzrostu eksportu przyczyni się przede wszystkim wolniejsze tempo wzrostu podaży z produkcji wewnętrznej.

Od początku 2019 r. notowany jest bardzo duży wzrost importu drobiu do UE. Zgodnie z danymi KE od stycznia do maja 2019 r. do UE przywieziono 369 tys. ton produktów drobiowych, o 13,8% więcej niż w porównywalnym okresie 2018 r. Drob importowany był przede wszystkim z Brazylii (138 tys. ton, wzrost wolumenu importu o 23%), Tajlandii (137 tys. ton, wzrost o 11%) i Ukrainy (56 tys. ton, wzrost o 12%). Zgodnie z prognozą Komisji Europejskiej w całym 2019 r. import drobiu będzie o 5,5% większy niż w roku 2018 z uwagi na prognozowane przez KE wyhamowanie tempa wzrostu produkcji w UE¹⁸.

W 2018 r. odnotowano dalszy, dynamiczny wzrost eksportu drobiu z Polski. Sprzedaż zagraniczna żywca, mięsa, podrobów i przetworów drobiowych osiągnęła blisko 1,6 mln ton (w ekwiwalencie tuszek) i była o 13% większa niż w roku 2017¹⁹. Wzrost sprzedaży do krajów UE wynikał z większej możliwości lokowania krajowych produktów drobiowych na rynku wspólnotowym na skutek zakazu importu na teren UE nałożonego przez KE na niektórych dużych eksporterów brazylijskich. Jednocześnie duży wzrost wolumenu sprzedaży do krajów trzecich był rezultatem stopniowego przywracania relacji handlowych z krajami, do których eksport został ograniczony z powodu wirusa grypy ptaków w 2017 r.

W pierwszym półroczu 2019 r. z Polski wyeksportowano 857 tys. ton żywca, mięsa, podrobów i przetworów drobiowych (w ekwiwalencie tuszek) o 12% więcej niż w analogicznym okresie 2018 r. Z tej ilości na rynku UE krajowi przedsiębiorcy sprzedali 641 tys. ton asortymentu drobiowego, o 6% więcej niż przed rokiem, podczas gdy do krajów pozaunijnych wyeksportowano 216 tys. ton, o 35% więcej.

Na rynku UE głównymi odbiorcami mięsa drobiowego z Polski były Niemcy (15% udział – 105 tys. ton), Holandia (8% – 59 tys. ton), Wielka Brytania (8% – 57 tys. ton) oraz Francja (6% – 45 tys. ton). Poza UE mięso drobiowe wywożone było głównie

16. Zwierzęta gospodarskie w 2018 r., GUS, lipiec 2019 r.

17. EU Market Situation for Poultry. Committee for Common Organisation of the Agricultural Markets, Brussels z 18.07.2019 r.

18. Short-term outlook for EU agricultural markets in 2019 and 2020, Summer 2019.

19. Wyniki polskiego handlu zagranicznego asortymentem drobiowym dotyczą wybranych towarów z pozycji CN 0105, 0207 oraz 1602 i zostały obliczone przez analityków Biura Analiz i Strategii Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa na podstawie danych Ministerstwa Finansów. Wyniki te obejmują wymianę z państwami UE i krajami trzecimi. Wolumen przedstawiono w ekwiwalencie tuszek.

na Ukrainę (6% – 45 tys. ton), do RPA (4% – 28 tys. ton) i do Hongkongu (3% – 19 tys. ton).

Według prognozy IERiGŻ-PIB eksport drobiu z Polski w 2019 r. może zwiększyć się o 9–10% w stosunku do roku 2018. Determinantami prognozy wzrostu sprzedaży zagranicznej mogą być m.in.: przewidywany rozwój produkcji krajowej, utrzymanie przewagi cenowej polskiego asortymentu na rynku UE, występowanie wirusa grypy ptaków w niektórych krajach UE. Czynnikiem ograniczającym dynamikę wzrostu eksportu na rynek unijny w 2019 r. może być rosnąca konkurencja cenowa ze strony producentów brazylijskich i ukraińskich. Jednocześnie prognozy wolniejszego niż w 2018 r. tempa wzrostu eksportu uwzględniają brak ostatecznego kształtu porozumień handlowych z Wielką Brytanią.

Import drobiu do Polski w okresie pierwszych sześciu miesięcy 2019 r. wzrósł o 16% do 92 tys. ton. Prognozuje się, że w całym 2019 r. import żywca, mięsa, podrobów i przetworów drobiowych będzie nieznacznie wyższy od notowanego w roku 2018 i podobnie jak w latach poprzednich będzie stanowił uzupełnienie oferty krajowej.

Sytuacja podażowo-popytowa na rynku krajowym w pierwszym kwartale 2019 r. determinowana była wolniejszym wzrostem mocy wytwórczych w zakładach produkujących żywca w stosunku do popytu eksportowego. W efekcie tempo wzrostu eksportu przewyższało dynamikę wzrostu produkcji krajowej, co wpływało stymulująco na wzrost cen skupu kurcząt brojlerów. W drugim kwartale 2019 r. ceny skupu kurcząt brojlerów odznaczały się niewielkimi zmianami i kształtowały się w zakresie 3,46–3,48 zł/kg. W lipcu 2019 r. według danych ZSRIR MRiRW ceny skupu kurcząt brojlerów wzrosły do 3,52 zł/kg, o 2% w odniesieniu do czerwca br.

Przewiduje się, że do końca trzeciego kwartału 2019 r. ceny skupu kurcząt brojlerów będą wykazywały przewagę tendencji wzrostowych. Wzrostowi cen sprzyjać będzie rozwijający się eksport oraz rosnący popyt wewnętrzny, co pozwoli na zagospodarowanie produkcji krajowej. W IV kwartale 2019 r. ceny kurcząt brojlerów mogą ulec niewielkiej sezonowej obniżce.

RYNEK MLEKA I PRODUKTÓW MLECZNYCH

Utrzymujący się globalny popyt na produkty mleczne, w warunkach rosnącego pogłowia, przy poprawiającej się wydajności mlecznej, będzie wpływał na dalszy wzrost światowej produkcji mleka.

Według FAO w 2019 r. produkcja mleka osiągnie poziom 859 mln ton, o 1,9% wyższy od szacowanego na rok 2018. Jednocześnie średnie spożycie mleka i produktów mlecznych na mieszkańca może wzrosnąć o 0,8%, do 111,3 kg. Wzrostowa tendencja podtrzymana zostanie także w światowym handlu artykułami mleczarskimi, jednak tempo wzrostu ulegnie wyhamowaniu. W 2019 r. ich eksport prawdopodobnie będzie o 1,8% większy niż w 2018 r. i wyniesie 76,1 mln ton (w ekwiwalencie mleka)²⁰.

Komisja Europejska ocenia, że produkcja mleka w UE również będzie wykazywała dalszy wzrost. W 2019 r. unijni producenci prawdopodobnie wyprodukują 167,9 mln ton mleka krowiego, o niecały 1% więcej niż w roku 2018²¹.

W Polsce kontynuowany jest proces restrukturyzacji bazy surowcowej, polegający na zmniejszaniu liczby gospodarstw utrzymujących krowy, przy jednoczesnym wzroście średniej wielkości dostaw mleka z gospodarstwa. W efekcie gospodarstwa towarowe, nieograniczone systemem limitowania produkcji surowca, zwiększają obsadę krów mlecznych. W 2019 r. krajowe pogłowia krów mlecznych może wykazywać umiarkowany wzrost. Zdaniem ekspertów IERiGŻ-PIB w czerwcu 2019 r. liczba krów mlecznych mogła się ukształtować na poziomie 2240 tys. szt., nieznacznie (o 0,3%) wyższym niż w czerwcu 2018 r. W grudniu 2019 r. wzrost pogłowia zaprognozowano na poziomie 0,5%, w efekcie stado krów może liczyć 2225 tys. szt. Przy dalszym wzroście mleczności (o około 2%, do 6400 litrów/szt.) produkcja mleka w Polsce w 2019 r. prawdopodobnie osiągnie poziom 14 mld litrów, o 2% wyższy od szacowanego na rok 2018²².

Postępujący w Polsce proces koncentracji przetwórstwa, rosnące dostawy surowca oraz utrzymujące się globalne zapotrzebowanie na produkty mleczne będą wpływały stymulująco na dalszy wzrost krajowej produkcji większości artykułów mleczarskich. Analitycy KOWR przewidują, że w 2019 r. produkcja OMP może się ukształtować na poziomie 185 tys. ton, o 6% wyższym niż w 2018 r. Jednocześnie produkcja masła może kształtować się w granicach 225–230 tys. ton wobec 222 tys. ton w 2018 r.

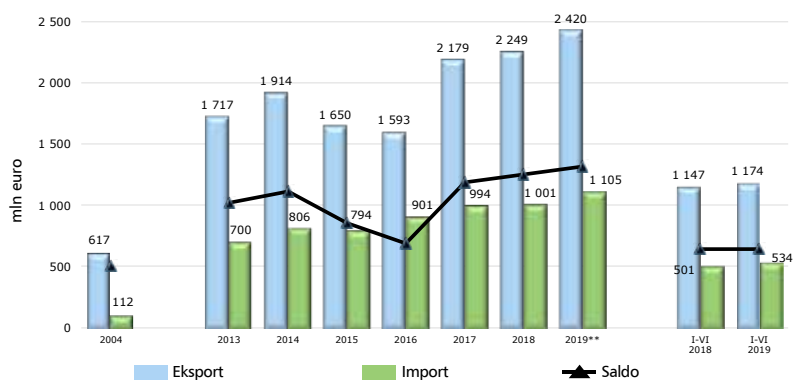
Korzystna koniunktura na światowym rynku mleka kontynuowana w pierwszej połowie 2019 r. przy-

20. Prognoza FAO – Food Outlook Biannual Report on Global Food Markets MAY 2019 – Milk and milk products.

21. Short-term outlook for EU agricultural markets in 2019 and 2020, Summer 2019.

22. „Rynek Mleka – Stan i Perspektywy”, nr 56, maj 2019 r., IERiGŻ-PIB, MRiRW.

Polski handel zagraniczny produktami mlecznymi*

* z kazeiną i lodami

** prognoza IERiGZ-PIB

Źródło: opracowanie Biura Analiz i Strategii Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa na podstawie danych Ministerstwa Finansów, w 2019 r. – dane wstępne.

czyniła się do utrzymania wyników handlu zagranicznego krajowej branży mleczarskiej na poziomie wyższym niż rok wcześniej. Według wstępnych danych Ministerstwa Finansów w pierwszym półroczu 2019 r. wartość wywozu produktów mlecznych z Polski wyniosła 1 174 mln euro (5,04 mld zł) i była o 2,4% wyższa niż przed rokiem. Jednocześnie wydatki poniesione na przywóz osiągnęły poziom 534 mln euro (2,29 mld zł), o 6,6% wyższy. W rezultacie dodatnie saldo obrotów handlowych artykułami mleczarskimi w okresie styczeń–czerwiec 2019 r. ukształtowało się na poziomie 640 mln euro (2,75 mld zł) i było o 1% mniejsze niż w tym samym okresie 2018 r.

Wyniki handlu zagranicznego produktami mlecznymi w 2019 r. będą uzależnione przede wszystkim od koniunktury na rynku światowym, gdyż produkcja i skup mleka oraz popyt na rynku krajowym będą wykazywały umiarkowany wzrost. IERiGZ-PIB przewiduje, że ogółem w 2019 r. wpływy z wywozu produktów mlecznych z Polski mogą być o 8% większe niż w 2018 r. i wynieść 2,4 mld euro. Jednocześnie wartość przywozu zaprognozowano na poziomie 1,1 mld euro, o 11% wyższym. W efekcie polska branża mleczarska umocni pozycję eksportera netto. Dodatkowo saldo wymiany handlowej produktami mlecznymi prawdopodobnie wzrośnie do 1,3 mld euro i może być o 5% większe niż w 2018 r.

W Polsce ceny skupu mleka surowego w pierwszym półroczu 2019 r., podobnie jak na rynku unijnym, ulegały obniżkom. Były one jednak wyższe niż przed rokiem. Według danych GUS w lipcu 2019 r. dostawcy za surowiec przeciętnie uzyskiwali 130,16 zł/hl, o 1,4% mniej niż miesiąc wcześniej, ale o około 1% więcej niż przed rokiem. W okresie siedmiu miesięcy 2019 r. średnia krajowa cena skupu mleka była o około 2% wyższa niż przed rokiem i wyniosła

135,63 zł/hl. Analitycy KOWR przewidują, że w drugiej połowie 2019 r. ceny skupu mleka surowego mogą być zbliżone do poziomu cen notowanego w tym samym okresie 2018 r. O utrzymaniu względnie opłacalnego poziomu cen surowca zadecyduje kondycja ekonomiczna globalnego rynku mleka.

Na skutek notowanego w pierwszym półroczu 2019 r. spadku eksportu masła z Polski i względnie stabilnym popycie krajowym na ten rodzaj tłuszczu, ceny masła ulegały obniżkom. Według danych GUS w czerwcu 2019 r. cena zbytu masła w blokach ukształtowała się na poziomie 17,70 zł/kg z VAT i była o 5% niższa niż przed miesiącem i o 28% niższa niż w czerwcu 2018 r. W kolejnych tygodniach masło jeszcze potaniało. W zakładach mleczarskich objętych monitoringiem ZSRIR MRiRW w dniach 5–11 sierpnia 2019 r. masło w blokach zbywano przeciętnie po 15,56 zł/kg z VAT, o 5% taniej niż miesiąc wcześniej i o 31% taniej niż przed rokiem.

Kontynuowany w 2019 r. zwiększony globalny popyt na OMP wpływał stymulująco na wzrost krajowych cen tego produktu. W czerwcu 2019 r. producenci za ten rodzaj proszku mlecznego uzyskiwali 8,54 zł/kg z VAT, o 3% więcej niż w maju br. i o 33% więcej niż w czerwcu 2018 r. Wzrostowa tendencja cen OMP utrzymała się także w kolejnych tygodniach. W krajowych proszkoowniach monitorowanych przez ZSRIR MRiRW w pierwszym tygodniu sierpnia 2019 r. ceny OMP osiągnęły poziom 9,05 zł/kg z VAT, o 4% wyższy niż przed miesiącem i o 48% wyższy niż w porównywalnym okresie 2018 r.

Ze względu na silne powiązanie krajowego rynku mleka z rynkiem globalnym, ceny zbytu produktów mlecznych w Polsce w drugim półroczu 2019 r. będą wykazywały podobne tendencje jak ceny światowe. Analitycy KOWR przewidują, że zwiększone zapasy tłuszczu mlecznego na świecie i wyhamowanie popytu na ten produkt mogą wpływać ograniczająco na wzrost cen masła w Polsce. Jednocześnie prawdopodobnie podtrzymane zostaną wzrostowe tendencje cen zbytu odtłuszczonego mleka w proszku, które do końca 2019 r. mogą utrzymywać się na względnie wysokim poziomie.

Materiał opracował zespół Biura Analiz i Strategii KOWR²³: Marzena Trajer, Ewa Bochińska, Martyn Mieczkowski, Joanna Sych-Winiarek, Maria Włodarczyk.

23. Analiza została opracowana na podstawie aktualnej wiedzy. Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa nie ponosi odpowiedzialności za decyzje ekonomiczne podjęte na podstawie tej prognozy.

Summary

Grzegorz Pięta, _____

Acting Director General of the National Support Centre for Agriculture (KOWR)

Director General invites you to read the issue.

Andrzej Bieńkowski _____

Farmers' Wives' Associations – then and now

The article brings forward the history of Farmers' Wives' Associations, their role in activation of women in rural areas and current activities. An important date for Farmers' Wives Associations is 29 November 2018, when the Act was enacted giving them the possibility of obtaining legal personality, conducting gainful activity and acquiring subsidies.

Battle of the Regions – culinary competition for Farmers' Wives' Associations

We are publishing information on the "Battle of the Regions" competition, where the representatives of Farmers' Wives' Associations prepare a regional dish according to their own recipe and from national products. It is organised by the National Support Centre for Agriculture, and the honorary patronage over the event has been taken by the Minister of Agriculture and Rural Development.

Waldemar Micek, Anna Michalak _____

The Act on the shaping of the agricultural system – most important amendments

The trade in agricultural properties in Poland is governed by a number of regulations, including the Act of 11 April 2003 on the shaping of the agricultural system, the amendment to which entered into force on 26 June 2019. The article presents the most important amendments to the regulations.

Management of Treasury Agricultural Property Stock

By 30 June this year, the Treasury Agricultural Property Stock took over 4.7 million ha of land, of which 3.4 million ha were dispensed permanently. The article presents the KOWR's tasks with regard to management of the Treasury Agricultural Property Stock.

Filip Sondij _____

The KOWR for biological progress in agriculture

The National Support Centre for Agriculture exercises owner supervision over companies of particular importance for the national economy. The article discusses the work conducted in 41 companies, 8 of which are involved in plant breeding, 19 in animal breeding and 14 in horse breeding and stallion herd management.

Joanna Jakubiak _____

„School Scheme” – health in each portion

The major objective of the "School Scheme" is to shape appropriate eating habits in children. The article discusses the implementation of the Scheme in previous years and the rules applicable in the 2019/2020 school year.

Agnieszka Czubak _____

New promotion fund for agri-food products

Since 1 August 2019, the Oilseed Promotion Fund has been functioning. Its objective is to support agricultural marketing, increase consumption and promote oilseeds and bee products. The publication brings forward the legal regulations on the new fund.

Exporter's manual. Food market in Israel as an opportunity for Polish food exporters?

Another part of the educational series for exporters discusses the commodity structure of agri-food export from Poland to Israel, shopping preferences of the residents of this country as well as the retail sale market and chains operating in this market. The Israeli market, despite having a relatively small population, is a very absorptive consumer market.

Situation in agricultural markets

The KOWR analysts discuss the situation in the major agricultural markets: cereals, pork, beef, poultry, milk and milk products and analyse trends in the production, sale and consumption of agricultural and agri-food products.

Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa jest agencją wykonawczą pełniącą rolę głównego ośrodka wdrażającego instrumenty polityki promocji w sektorze rolno-spożywczym. Działania prowadzimy w ścisłej współpracy z przedsiębiorcami i organizacjami branżowymi działającymi w sektorze produkcji żywności.

Organizujemy:

- ✓ stoiska narodowe na najważniejszych targach żywności za granicą;
- ✓ misje handlowe polskich przedsiębiorców za granicą, spotkania biznesowe (b2b) oraz spotkania w sieciach handlowych (store-checks);
- ✓ pokazy kulinarne i degustacje na stoiskach narodowych na targach;
- ✓ przyjazdowe misje handlowe importerów, dystrybutorów i przedstawicieli sieci handlowych (sesje rozmów b2b oraz wizyty w zakładach produkcyjnych);
- ✓ przyjazdowe misje i warsztaty kulinarne dla zagranicznych dziennikarzy z mediów branżowych i blogerów (kulinarnych, lifestylowych i podróżniczych);
- ✓ spotkania informacyjno-szkoleniowe nt. uwarunkowań prowadzenia biznesu na wybranych rynkach zagranicznych oraz skutecznej promocji na rynkach zagranicznych.

Pomagamy:

- ✓ w nawiązywaniu kontaktów handlowych z zagranicznymi partnerami;
- ✓ w weryfikacji wiarygodności zagranicznych partnerów handlowych.

Udostępniamy przedsiębiorcom analizy rynkowe i branżowe.

Zapraszamy do współpracy!
Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa
Departament Wsparcia Eksportu

eksporter@kowr.gov.pl

Facebook: <https://www.facebook.com/PolandTastesGoodPL>

Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa
ul. Karolkowa 30
01-207 Warszawa

Telefoniczny Punkt Informacyjny

22 376-76-76

Czynny od poniedziałku do piątku

w godz. 8.00-16.00

Centrala:

Biuro Dyrektora Generalnego **22 376-78-55**

Biuro Administracyjne **22 376-74-10**

Biuro Analiz i Strategii **22 376-72-29**

Biuro Audytu i Kontroli **22 376-79-05**

Biuro Finansowo-Księgowe **22 376-74-32**

Biuro Prawne i Zamówień Publicznych **22 376-73-61**

Biuro Teleinformatyki **22 376-70-24**

Biuro Zarządzania Kapitałem Ludzkim **22 376-77-44**

Departament Gospodarowania Zasobem **22 376-76-23**

Departament Innowacji **22 376-71-30**

Departament Interwencji Rynkowych **22 376-71-09**

Departament Kształtowania Ustroju Rolnego **22 376-79-67**

Departament Nadzoru nad Spółkami **22 376-77-76**

Departament Rozwoju Rynku **22 376-70-50**

Departament Wsparcia Eksportu **22 376-72-26**

Departament Wspierania Konsumpcji **22 376-79-79**

Oddziały Terenowe KOWR

OT Białystok

ul. Kombatantów 4
15-102 Białystok
85 664-31-50

OT Kraków

ul. Mogilska 104
31-546 Kraków
12 424-09-40

OT Pruszcz Gdański

ul. Powstańców Warszawy 28
83-000 Pruszcz Gdański
58 300-48-41

OT Bydgoszcz

ul. Hetmańska 38
85-039 Bydgoszcz
52 525-08-01

OT Lublin

ul. Karłowicza 4
20-027 Lublin
81 532-21-12

OT Rzeszów

ul. Asnyka 7
35-001 Rzeszów
17 853-78-00

OT Częstochowa

ul. Jana III Sobieskiego 7
42-200 Częstochowa
34 378-22-36

OT Łódź

ul. Północna 27/29
91-420 Łódź
42 636-53-26

OT Szczecin

ul. Matejki 6B
71-615 Szczecin
91 814-42-00

OT Gorzów Wlkp.

ul. Myśliborska 32
66-400 Gorzów Wlkp.
95 714-61-00

OT Olsztyn

ul. Głowackiego 6
10-448 Olsztyn
89 524-88-00

OT Warszawa

pl. Bankowy 2
00-095 Warszawa
22 635-10-00

OT Kielce

ul. Piaskowa 18
25-323 Kielce
41 343-31-90

OT Opole

ul. 1 Maja 6
45-068 Opole
77 400-09-39

OT Wrocław

ul. Mińska 60
54-610 Wrocław
71 356-39-19

OT Koszalin

ul. Partyzantów 15a
75-411 Koszalin
94 347-31-00

OT Poznań

ul. Fredry 12
61-701 Poznań
61 856-06-01